

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

Jiří Hájíček: *Selský baroko*

interpretace románu

(Jiří Hájíček: *Selský baroko*, Interpretation of the novel)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Josef Peterka, CSc.

Autorka bakalářské práce: Tereza Dvořáková

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-NJ

Rok dokončení BP: 2015

Prohlášení

Prohlašuji,

že jsem bakalářskou práci na téma *Jiří Hájíček: Selský baroko (interpretace románu)* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 3. 12. 2015

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Josefu Peterkovi, CSc. za vedení bakalářské práce, za cenné rady a trpělivost, které mi během psaní poskytl.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu během psaní bakalářské práce i po dobu celého studia a pak také bratrům karmelitánům ve Slaném za poskytnutí potřebného klidu i duchovní podpory při tvorbě mé práce v jejich klášteře.

Klíčová slova

Selský baroko

Jiří Hájíček

Román

Žánr

Budovatelský román

Venkovský román

Kolektivizace

Vesnice

Komunistická strana

Dopis

Vina

Odpuštění

Křivda

Keywords

Selský baroko

Jiří Hájíček

Novel

Genre

Proletarian novel

Rural novel

Collectivization

Village

The Communist Party

Letter

Guilt

Forgiveness

Injury

Anotace

Bakalářská práce se zabývá interpretací románu Selský baroko od Jiřího Hájíčka, který byl za tuto knihu roku 2006 oceněn cenou Magnesia litera. Toto dílo otevírá a svým způsobem demytizuje téma kolektivizace na českých vesnicích v padesátých letech dvacátého století. Bakalářská práce je věnována komplexní analýze celého díla s důrazem na žánrové zařazení a na postižení otázek, které z románu vyvstávají. Dále je pozornost zaměřena také na propracování postav románu, porozumění klíčovým zvrátům a v neposlední řadě na osobní čtenářský zážitek.

Annotation

This Bachelor thesis deals with the novel Selský baroko by Jiří Hájíček, which has won the Magnesia Litera award in 2006. The novel in a way opens and debunks the topic of collectivization in Czech villages in the 1950s. The thesis is devoted to a complex analysis of the novel, stress being put on the genre classification and the questions the novel poses. Attention is also paid to the way the characters are set up, to the understanding of the key plot twists and also to the reader's personal experience from the book.

Obsah

Úvod.....	8
1. Autor a jeho dosavadní tvorba	9
2. Literárně historický kontext.....	10
3. Titul.....	11
4. Prostor a čas v románu.....	13
5. Fabule.....	14
6. Analýza postav románu	15
6. 1. Hájíčkovy postavy.....	15
6. 2. Pavel Straňanský	16
6. 3. Daniela	17
6. 4. Rozálie Zandlová	18
6. 5. Šrámek.....	18
6. 6. Kennedy	19
6. 7. Další postavy	19
7. Žánrové kontexty	20
7. 1. Odlišnost od budovatelského románu	20
7. 2. Odlišnost od venkovského románu	23
7. 3. Žánrové zařazení	24
8. Poetika vyprávění	25
8. 1. Incipit a explicit.....	26
8. 2. Kompozice	28
8. 3. Strategie psaní	28
9. Jazyk	29
10. Interpretace	30
10. 1. Tázání po autorské intenci	30

10. 1. 1. Moc minulosti.....	30
10. 1. 2. Objektivní pravda	31
10. 2. Obecnější témata románu	31
10. 2. 1. Křivda	31
10. 2. 2. Odpuštění.....	32
10. 2. 3. Vina	33
10. 2. 4. Vliv politické moci na mezilidské vztahy	33
10. 3. Klíčové a dokreslující postavy románu.....	34
10. 4. Východiska otázek románu	35
10. 5. Návrtné motivy	36
10. 5. 1. Notebook	37
10. 5. 2. Kronika	37
10. 5. 3. Tíseň	38
10. 5. 4. Dopis.....	38
10. 5. 5. Další motivy	40
11. Vlastní čtenářská zkušenost	40
Závěr	43
Seznam pramenů a literatury	45
Přílohy.....	47
Schéma 1: Mapa postav	47
Schéma 2: Pátrání.....	48

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala diskutovaný a oceňovaný titul *Selský baroko* od autora střední generace Jiřího Hájíčka.

Cílem práce je zevrubná analýza tohoto díla, tázání po smyslu díla a reflexe čtenářského zážitku. K tomu se snažím využít i orientační znalost současné české literatury a autorovy osobnosti.

V úvodu práce představím a zařadím autora a jeho dosavadní literární tvorbu s ohledem na literárně historický kontext současné české literární tvorby, zejména venkovské.

Poté budu rozpracovávat samotný titul románu – *Selský baroko* – protože vyvolává asociace a otázky ještě před otevřením knihy. Budu se rovněž zabývat časem a prostorem v románu. Kratší kapitola je věnována samozřejmě také stručnému obsahu děje, bez něhož by nešlo pokračovat v analýze románu.

Jeden z větších prostorů práce vyplní analýza Hájíčkových, pro děj nejdůležitějších postav, jejich rolí, typologií i jejich případný vývoj v knize, pak i stručný popis postav vedlejších. K tomu poslouží i jednoduché schéma – mapa postav.

V další rozsáhlejší kapitole bude mou snahou dílo žánrově odlišit od nabízejících se žánrů a co možná nejpřesněji ho zařadit.

V následující kapitole bude mým cílem přiblížit poetiku autorova vyprávění s ohledem na kompozici díla, na incipit a explicit a strategii autorova psaní. Na to naváže část věnovaná jazyku.

Stěžejní část práce tvoří interpretace románu, obecná témata a otevření otázek, které chtěl autor zřejmě nastolit. Zmíněny budou také motivy, které se v romány často vyskytují, zejména pak motiv dopisu, kterému je věnována rozsáhlejší kapitola včetně srovnání tohoto motivu v románech *Milostný dopis klínovým písmem* (od Tomáše Zmeškala) a *Kunderově Žertu*. Na motiv dopisu je zaměřeno rovněž druhé schéma v příloze. Mou snahou je rovněž vystihnout specifičnost literárního díla, důležité momenty v příběhu.

Závěrečná kapitola práce je sestavena ze střípků mých postřehů, očekávání a zážitků při čtení tohoto románu.

1. Autor a jeho dosavadní tvorba

Jiří Hájiček je českobudějovický rodák, narodil se zde roku 1967. V Týně nad Vltavou vystudoval gymnázium a poté v Českých Budějovicích Vysokou školu zemědělskou (1985-1989). Po vojenské službě pracoval tři roky v zemědělství, proto je mu prostředí jižních Čech velmi blízké, což je patrné i z věnování knihy *Selský baroko* svému otci, kterého se kolektivizace velmi citelně dotkla. (http://www.hajicek.info/1_autor.html)

Co se týče Hájičkova psaní, začínal v 80. letech s básněmi mladé poezie v pořadu Mirka Kovaříka. Poprvé se proslavil sbírkou povídek *Snídaně na refýži* (1998), o tři roky později mu vyšla novela *Zloději zelených koní*. V roce 2002 vychází *Dobrodruzi hlavního proudu*. Na povídkovou tvorbu navázal v roce 2004 souborem kratších próz *Dřevěný nůž*. Za román *Selský baroko*, kterému se budeme věnovat, získal v roce 2006 cenu Magnesia litera za nejlepší prózu. V roce 2007 spatřila světlo světa novela *Fotbalové deníky*. Jeho zatím poslední oceněnou knihou je *Rybí krev*, která už také stačila získat cenu a to konkrétně opět Magnesia Litera 2013. I v zahraničí získala Hájičkova tvorba ohlasy. Jeho díla – a to zejména *Selský baroko* a *Zloději zelených koní* - jsou překládána do cizích jazyků (maďarštiny, bulharštiny, polštiny). V roce 2014 mu vyšly *Vzpomínky na vesnickou tancovačku*. Hájiček je zařazován k současnému realistickému proudu. Často čerpá z prostředí jihočeských vesnic, případně menších měst, jehož okolí velmi dobře zná ze svého mládí i současného života. Jeho tvorba by se dala rozdělit do dvou tematických proudů: první se týká proměny české vesnice a maloměsta i minulosti a současnosti (převažuje u děl *Snídaně na refýži*, *Dřevěný nůž*, *Selský baroko* a *Rybí krev*) a druhý proud je širšího záběru, zahrnuje individuální vyrovnání se se společenskými a politickými změnami české společnosti, ke kterým došlo na přelomu osmdesátých a devadesátých let dvacátého století, s minulostí, s rodinnými a milostnými vztahy, ale také stálé hledání smyslu života a vlastní identity (platí pro díla *Zloději zelených koní*, *Dobrodruzi hlavního proudu* a *Fotbalové deníky*). „*Propojenost obou oblastí dosvědčuje jak Hájičkova trvalá snaha o vykreslení soukromých dějin na pozadí velkých dějinných událostí (kolektivizace, stavba jaderné elektrárny, pád komunismu), tak také často se opakující typ hlavní postavy – nepřilíh úspěšný třicátník až čtyřicátník pojmenovaný Pavel, který se snaží vyrovnat sám se sebou, se svým vlastním životem a se vztahy k druhým.*“ (Fialová, 2014, s. 474).

V současné době pracuje Jiří Hájíček jako bankovní úředník. Je ženatý s oděvní výtvarnicí Nicole Matéffy. Hájíček pořádá během roku několik různých autorských čtení převážně v jihočeském kraji. (http://www.hajicek.info/2_news.html)

2. Literárně historický kontext

Jiří Hájíček publikuje od roku 1998, zatím převážně píše povídky, romány a novely. Selský baroko je jeho pátým literárním dílem a po Zlodějích zelených koní a Dřevěném noži třetím románem. Zároveň je to jeho první dílo, které bylo oceněno Magnesií literou za rok 2005. Druhý oceněný román je Rybí krev (2013), který reflektuje okolnosti vzniku bourání vesnic za účelem výstavby jaderné elektrárny Temelín. Společně pro obě oceněné knihy je autorovi blízké jihočeské prostředí a určitá milenecká zápleтка, která je pro děj překvapivá a zároveň podstatně umocňuje vyznění knihy. Rybí krev už je rozdílná svou retrospekci, je to román také podstatně rozsáhlejší.

Pro Selský baroko je velmi typická venkovská tematika. Pokud bychom se snažili dílo zařadit do českého literárně historického kontextu, zjistíme, že toto téma v současné próze není až tak obvyklé. Po sametové revoluci v listopadu 1989 se česká kultura literatury o venkově nedočkala, psalo se především o životě ve městě (Rajendra Chitnis). Na české půdě se romány s venkovskou tematikou začaly pomalu objevovat zhruba od přelomu tisíciletí. Blíž se tímto tématem zabývá britský bohemista Rajendra Chitnis, který si všiml zmíněného předělu devadesátých let, kdy se psalo především o životě ve městě, a přelomu tisíciletí, kdy se spisovatelé opět obrací k tématu venkova. Mezi takové autory patří například Ludvík Vaculík, Kateřina Tučková, Radka Denemarková, Miloš Urban, Jáchym Topol, Jiří Hájíček, Květa Legátová nebo Antonín Bajaja. Tyto spisovatele spojuje podle Chitnise spíše touha po otevřenosti a ne po národní tradici (jako tomu bylo na konci 19. století u Terezy Novákové nebo Václava Ráise), venkov pro ně už často neznámá život ve vesnici, nýbrž život za vesnicí. Podle Chitnise máme jako Češi problém najít divoký exotický venkov, když nemáme Slovensko ani Podkarpatskou Rus, za co možná nejexotičtější považuje Chitnis v České republice Beskydy. Tématy jsou jak odcizení člověka od přírody a od druhého člověka, tak také problémy přírody a globální ekologické problémy. Některé romány se vztahují i k českým dějinám a to hlavně romány Jiřího Hájíčka a Radky Denemarkové. (http://www.rozhlas.cz/mozaika/literatura/_zprava/navrat-venkova-v-soucasne-ceske-proze-ocima-britskeho-bohemisty--1269186)

Zhruba na stejné úrovni je pro Hájíčka typická demytizace socialismu. I když prvoplánově nemůžeme říct, že jeho cílem je boření komunistického mýtu, v jeho dílech se skrývá alespoň mezi řádky zřetelná antipatie k násilnému zestátnění soukromého vlastnictví a tím i k celému komunistickému režimu. V Selském baroku Hájíček uvádí encyklopedický popis slova „kulak“ a další citáty z matrik, kronik a úředních spisů a vlastně celým románem tematizuje problematičnost, kritičnost a odsudek komunistických praktik za socialismu. Podobně lze tuto linii sledovat v románu Rybí krev, který pojednává o přípravách stavby jaderné elektrárny Temelín.

Po éře uvolnění 60. let (kdy nejvýraznější kritiku vyjádřil v podobě reportážní slovenský autor Ladislav Mňačko a v poloze románového příběhu Milan Kundera svým Žertem) byla tato kritická literatura v období tzv. normalizace (nejvýznamnějším příkladem je Vaculíkův Český snář, Škvoreckého Příběh inženýra lidských duší nebo Grušův Dotazník) zakázána a vycházela jen v zahraničí. Po listopadové revoluci se tato ideově tematická linie vynořuje ve svobodném prostředí s novou silou (Jáchym Topol či Alexandra Berková s romány Magorie nebo Utrpení oddaného všiváka). A významné je spojení tohoto kritického pojetí právě s tematikou venkova, jehož kolektivizace byla prezentována režimní propagandou jako nesporný "budovatelský" úspěch.

Je možné, že téma kolektivizace je takovým Hájíčkovým lakmusovým papírkem, zda už nastal pro naši českou společnost vhodný čas na to, otevřít toto téma v literatuře originálním a novým způsobem a začít se s ním vyrovnávat.

3. Titul

Jestliže se zaměříme na analýzu názvu knihy, jako první nás pravděpodobně zarazí nespisovná koncovka titulu (Selský baroko) a stále budeme mít tendenci název upravovat na Selské baroko. Na co chtěl autor touto nespisovností poukázat? Důvody nespisovnosti názvu titulu knihy mohou být různé: autor chtěl navodit atmosféru neformálnosti a určité familiárnosti, čímž přitáhl pozornost čtenářů mladé generace nebo těch, kteří nemají rádi vše nalinkované. Titul s nespisovnou koncovkou může také naznačovat jistou dávku subjektivnosti, a proto možnou snahu o upřímné vyprávění specifické historické události. Další možností vysvětlení nespisovné koncovky je místní dialekt typický pro tuto oblast.

Selský baroko je titul kulturně historický a přesto je velmi nápadný spojením dvou slov: *selský*, slovo, které naznačuje formou neoficiálnost a obsahem lidovou

tradici, případně její reflexi a *baroko*, odborný spisovný termín příznačný pro českou uměleckou tradici. Spojením těchto dvou pojmů dosáhnul autor provokujícího kontrastu, který nezanechá čtenáře bez dotazů po jejich významu.

Název románu se nám může na první pohled zdát jako především název lokalizační, protože symbolizuje konkrétní známou vesničku Holašovice, která je zapsána do světového dědictví kulturních a přírodních památek UNESCO. Nebo obecně lze vztáhnout titul na lokaci jižních Čech s důrazem na celkového architektonického ducha oblasti, v níž se příběh odehrává. Samotné Holašovice jsou asi nejtypičtější ukázkou selského baroka a jsou v románu přímo zmíněny.

Jako kontrastní a částečně zavádějící můžeme vnímat také pojem baroka jakožto umění a vyznění celého příběhu. Baroko jako architektonický styl 17. století evokuje kromě příznačné práce se světlem (šerosvit) zejména mohutnost, temnost, kulaté tvary a baculaté andělíčky (mimo to také mystično, svár pozemských lákadel a nadpozemské víry apod.) Člověk si v barokním kostele na jednu stranu připadá sice jako úplně maličký ve srovnání s božskou nekonečností, na druhou stranu však barokní styl a jeho kulatost působí zakončeně, uzavřeně a umírněně. Zakulacení andělíčkové zase připomínají určitou nasycenost a spokojenost. V románu se ale setkáváme spíše s drsnými hranatými příběhy s otevřenými ranami, lidskou nespokojeností a neustálým tápáním ve světě i ve vlastním životě a pokřivenými mezilidskými vztahy, které více než kulatost, zakončení a mírnost vztahů mezi lidmi připomínají křivky a výraznou nesouměrnost. Celé vyznění románu se tedy vymyká prvotnímu dojmu o harmonii a vyrovnané smířlivosti na vesnici, proto může titul nepoučeného čtenáře zmást.

Jako první tohoto slovního spojení v titulu užila jedna z hlavních postav (Daniela) na konci první kapitoly ve chvíli, kdy jí hlavní protagonista Pavel položil otázku, zda má v jižních Čechách nějaké plány. „*To ne, ale určitě chci do Holašovic, na jihočeský selský baroko...jsou v UNESCO a ...proč se smějete?*“ (Hájíček, 2009, s. 18). Rozhovor dále pokračuje Pavlovým vysvětlením, že mu to přijde legrační, protože před válkou v Holašovicích žila drtivá většina Němců a Daniela přesto označuje Holašovice za jihočeskou ves. Pavel zde naráží na otázku češství a české tradice. Pavel se také baví hlavním turistickým zájmem – Holašovicemi, které jsou zjevně díky UNESCO středobodem zájmu většiny lidí a přitom podle Pavlova názoru existuje i spousta dalších, neméně obdivuhodných vesnic blíže Českým Budějovicím. Titul zní tedy spíš paradoxně, ačkoliv na první pohled má nejbližší k lokalizačnímu titulu, protože lehce napovídá, že kniha bude pojednávat o oblasti jižních Čech.

4. Prostor a čas v románu

Pro román je typická lokalizace jižních Čech. V románu je převážně zastoupeno prostředí okolí Třeboně, hlavní postavy se pohybují především mezi fiktivními vesnicemi Tomašice, Smrčí, Černá Hůrka, Touchov, případně Hvozdí a pak také v již skutečném třeboňském archivu. Jména vesnic jsou smyšlená, název vsi Smrčí dnes existuje, ale našli bychom ho až v Českém ráji. Ke konci románu se zabrousí i na Vysočinu, kde žije klíčová postava románu a téměř úplný konec románu je postaven do kontrastu s venkovem, protože se odehrává v Praze v obchodním centru Flora.

Čtenář se pohybuje spolu s Pavlem především mezi třeboňským archivem a vesnicemi s jejich blízkým okolím. Děj se odehrává převážně v chalupách, kde probíhají rozhovory nebo také jen vnitřní monology Pavla, pak také na cestách, v tomašické hospodě.

Jaký byl asi autorův záměr, když zvolil některé obce fiktivní a některé reálné? Zatímco názvy vesnic, vyjma Holašovic, jsou fiktivní, města už reálně známe. Na místě by zde byla možná polemika, zda bylo Hájičkovým záměrem ukázat, jak souvisí neidentifikovatelnost vesnic (skrze názvy) s podobně zašifrovanými osudy lidí žijících v nich. Zdá se, že nemožnost přijet do konkrétních vesnic, neboť mají v románu smyšlené názvy, přímo koresponduje s nemožností proniknout do vztahů a úmyslů těchto venkovanů. Jediné skutečné Holašovice slouží čtenáři pro orientaci jako pevný bod a symbol selského baroka, přičemž tam se děj vůbec neodehrává, pouze se o nich v románu hovoří. Holašovice jsou tedy jen pomocnou berličkou a vedlejším prostředkem pro navození atmosféry jihočeského prostředí. Domníváme se, že smyšlené názvy vesnic jsou záměrem autora, protože se nechtěl žádné konkrétní vesnice ani její historie dotknout.

Jako čas vyprávění si Hájiček pro svůj román zvolil parné léto roku 2004 a to zhruba od července nebo srpna do září. Rok 2004 lze odvodit od roku narození a „současného“ věku Rozálie Zandlové. Časově se tedy jedná o nedávnou minulost, což autor podtrhl jak použitím dnešního jazyka, tak i užíváním notebooku, mobilu a podobně. Důvod tohoto časového zařazení vidíme v tom, že jednak chtěl autor psát z pohledu současnosti (odehrává se v roce 2004 a autor román dokončil v roce 2005) a také chtěl psát s časovým odstupem od doby kolektivizace a ve svobodné zemi (tedy nikoliv před rokem 1989).

5. Fabule

Hned na počátku příběhu dostává mladý genealog Pavel Straňanský zakázku od pana Šrámka, který po něm chce, aby našel ve vsích kolem Třeboně jeden asi tak padesát let starý dopis, který souvisí se jmény sedláků Jirchy, Kubacha a Mařánka. Pavel se tedy, ač nerad, pouští do bádání. Zhruba ve stejné době do třeboňského archivu přijíždí mladá žena Daniela, která vyhledává rodokmen své matky jako dárek k narozeninám. Oba si tak říkajíc padnou do oka, Pavel pomáhá Daniele s rodokmenem a ta zase s Pavlem jezdí na návštěvy vesnic a menší výlety po jihočeském kraji.

Pavel navazuje kontakty se starší ženou Petráskovou, s autobusákem Kennedym, s potomky výše zmíněných sedláků a dalšími kolemjdoucími, shání starou tomašickou kroniku od Markyty (na kterém v přioipitém stavu vyláká nakonec tu kroniku, kterou potřebuje), vyptává se místní mládeže a především vyhledává v archivech a databázích potřebné informace. Je jasné, že hledaný dopis napsala kdysi místní kráska Rozálie Zandlová a že po jeho odeslání došlo ve vsi k vyhnání a zabrání majetku bohatších sedláků Jirchy, Kubacha a Mařánka. Pavel se postupem času dostává snad ke všem potřebným informacím a příběh dopisu mu začíná zapadat, avšak pouze do té doby, než obdrží dopis od Rozálie Zandlové s prosbou o přerušení po jeho pátrání.

Dopis od této stařeny, o které byl téměř přesvědčen, že už nežije, staví Pavla před otázku, zda je vůbec morální a férové „šřourat“ do velmi starých záležitostí žijících lidí. I když už udavačský dopis Zandlové vypátral, je rozhodnut, že své pátrání přeruší a nechá celou záležitost na pokoji. Své bádání rozebíral ale důkladně s Danielou na jejich společných cestách, která mu často (zdánlivě) neangažovaně naslouchala. Jednoho dne navštíví stařena Zandlová archiv ještě s osobní prosbou a vysvětlením pohnutek z minulosti (osobní rozhořčení a rodinné důvody spojené s Kubachem) a důvodů, proč nechce, aby dopis vyplul na světlo boží. Kvůli jejímu vysokému věku a momentálně nepříznivému počasí odvezou stařenu Pavel s Danielou domů na Vysočinu.

Když se další den Pavel od autobusáka Kennedyho dozví, že okopírovaný dopis, který měl stále u sebe ve složce, vyšel v regionálním deníku na Vysočině, je ohromen. S Danielou, která mezitím odjela do Prahy, si po telefonu bouřlivě vysvětlují, proč to udělala. Pavel se přijíždí stařeně omluvit a přitom se dozvídá, že ona Danielu poznala podle příznačného nosu – je to vnučka Jakuba Jirchy.

Pavel se tedy postupně dozvídá pohnutky Danieliny pomsty a v Praze dochází k výměně názorů, kdy si každý o té věci myslí své. Pavel se domnívá, že kolektivizace by postihla sedláky Jirchu, Kubacha a Mařánka i bez dopisu, což si nemyslí Daniela, která je na druhou stranu osobně postižena následky majetkové i psychické likvidace svého dědy. Oba si řeknou své důvody a v rychlosti se loučí vedle obchodního centra ve velkoměstě s tím, že jim vlastně rozdílnost obou pohledů nevadí. Pavel naposledy jede do Tomašic podívat se na poslední místo, kde ještě nebyl, a to na pilu Šilhavých. Je zde obviněn, že krade a slovně vyhnán, čímž román končí.

Rozhodujícím a zároveň zneklidňujícím odhalením je Pavlovo zjištění, že Daniela je vnučkou Jirchy, sedláka, který byl kvůli udání vyhoštěn ze vsi a zbaven majetku. O Jakubu Jirchovi, o kterém jí sám Pavel mnoho vyčteného vyprávěl, netuší, že Daniela o věci ví své. Nevěda, že ho Daniela takto klame, plně jí důvěřoval a zděsil se, když zjistil, že Daniela se už postarala o zveřejnění dopisu ve vysočinském tisku a zároveň získala slušný obnos peněz.

Příběh románu se v první části zdá být navenek poklidný, s drobnými náznaky poodhalovaného tajemství. Ke konci však začíná „přituhovat“ a napětí graduje až do zveřejnění dopisu a výměnou odlišných pohledů na věc mezi Pavlem a Danielou. Pak už následuje Pavlova rekapitulace toho, co se stalo a jeho poslední návštěva v bádané oblasti, kterou se příběh uzavírá.

6. Analýza postav románu

6. 1. Hájíčkovy postavy

Hájíčkovy postavy jsou většinou plastické a jen pár jich je zobrazeno plošně, což celkově zapadá do jeho záměru být realistický, ale zároveň „tajemný na úrovni mezilidských vztahů.“ Mezi hlavní hrdiny příběhu řadím kromě vypravěče Pavla (který má na starost genealogickou zakázku) také Danielu, která hraje klíčovou roli, zvláště ve vyústění příběhu (tzv. Deus ex machina - zásah ze shora). Za důležité vedlejší postavy považuji Rozálii Zandlovou, jež je středobodem celé záležitosti, kterou se Pavel zabývá; okolo ní pak autor zasadil spoustu dalších postav: především vesničanů, nevysvětlitelného Šrámka a několik dalších velmi okrajových figur (*schéma 1*).

Hlavní postavy, jak už bylo výše řečeno, jsou plastické (zvláště Daniela, Pavel a Rozálie) a hypotetické (nejednoznačné). Nejvýraznější postavou - hypotézou je Rozálie Zandlová, protože je vysvětlena dvěma možnými způsoby (v závěrečných

kapitolách jeden zastupuje Pavel a druhý Daniela), které nelze jednoznačně rozluštit. Nejspíš by se našly i další nespočetné výklady jejího chování v padesátých letech. Plošnou postavou je například Kennedy, obyčejný vesničan, který v životě moc věcí neřeší, pracuje, ale nemá zásadní problémy ani vyšší cíle - je to spíše ději podřízená postava, která nemá svůj vývoj.

Nedá se jistě říct, které postavy jsou kladné a které záporné, což vyplývá z podstaty románu, postavy nejsou jednoznačně definované, v příběhu se vyvíjejí. Co se týče citového poměru, čtenář možná bude sympatizovat s Pavlem, z jehož pohledu je vše vyprávěno, což je velmi typické, když známe jeho motivaci, myšlenkové pochody i některé minulé zkušenosti. V určitých chvílích příběhu cítíme antipatie k Daniele, ovšem jen do chvíle, než zjistíme její motivaci, která její jednání vysvětluje. Danielin status postavy a proces zobrazení je ve srovnání s ostatními postavami nejdynamičtější, protože se v textu náhle vyjevuje ve zcela jiném světle, než se zdá na začátku a v průběhu knihy. Ve chvílích prvního setkání Rozálie Zandlové a Pavla možná soucítíme se stařenkou a jejím příběhem, což způsobuje její stáří, bezbrannost a také deštivé počasí, ve kterém se vydala na dlouhou cestu do archivu. Pak je otázkou, jak čtenář s tímto prvotním soucitem naloží a jak ho motivace postav a vyústění příběhu ovlivní.

6. 2. Pavel Straňanský

Pavel Straňanský je poměrně mladý muž, který pracuje na volné noze a momentálně ho živí sestavování rodokmenů. O jeho vnějším vzhledu skoro nic nevíme, poněvadž se jakožto vypravěč (a hlavní protagonista) sám nijak nepopisuje. Je mu zřejmě lehce přes třicet let, má za sebou nepovedené manželství, ve kterém došlo k nedorozumění i kvůli společnému bydlení se svým bratrem a jeho rodinou. S bývalou ženou Andreou má syna Hynka, se kterým se snaží udržovat kontakt. Pavel momentálně žije střídavě na vesnici v Touchově se starším mužem Karáskem, kterému pomáhá, a v Třeboni v pronajatém bytě. Je zřetelně vidět, že práce v archivu Pavla sotva uživí a pokryje alimenty na syna. Vlastní jen ojeté auto a notebook, obojí totiž nezbytně potřebuje ke své práci. Jeho předchozím zaměstnáním byla práce knihovníka. V dobách finanční krize byl nucen bydlet dokonce s lesními dělníky.

Pavla jeho práce baví a snaží se ji dělat pečlivě. Není to žádný drsný chlap, který si nebere servítky. Nerad se pohybuje na tenkém ledu, přesto je nucen po něm jít. Pavel

je spíš muž romantického založení, rád se nechává unášet svými vzpomínkami, má sklony k naivitě. Má problém s odmítnutím něčeho, co nechce dělat.

Rád vypráví příběhy, především ty, o kterých se díky své práci dozvěděl. Svým vypravěčským způsobem zaujme i Danielu, se kterou tráví stále více času. Daniela Pavlovi v některých rysech silně připomíná jeho bývalou ženu Andreu. Pavel má rád nezávislost, svůj volný čas tráví v přírodě.

Z příběhu románu a zároveň z Pavlova příjmení Straňanský je více než patrná Pavlova nezakotvenost v životě, jeho neustálé tápání a stranění se lidí (*V souřadnicích mnohosti, 2014, str. 475*). Příjmení naznačuje, že Pavel je postava tak trochu mimo společnost. Je to zapříčiněno tím, že žije v podstatě sám, bez ženy a bez trvalejších vztahů s přáteli, nikde nezakořeněn, stále na cestách za prací. Jeho nezakotvenost se zdá být ale nejen vnější, ale i vnitřní. Ta se projevuje vnitřní nejistotou, tápáním ve vlastních hodnotách.

6. 3. Daniela

Mladá žena Daniela přišedší z města do třeboňského archivu je asi stejně stará jako Pavel, svobodná, má blondáté vlasy, a podle Pavlova mínění ji zdobí krásný účes. Má přísné rysy v obličejí, pihovitou tvář a zelené oči (což jsou důležité indikátory pro vyústění příběhu). Bude zřejmě střední postavy a její opálené tělo svědčí o pobytu v jižních zemích. Chodí slušivě a vkusně oblečená. Pochází z města a pracuje u jedné blíže nespecifikované firmy. Všimneme si, že v knize není záměrně zmíněno její příjmení, protože je pravděpodobně součástí celé pointy příběhu.

Daniela je spíš nezávazná volnomyšlenkářka a nerada se k něčemu připoutává, což se projevuje jak v jejím jednání, tak i ve vztazích. Proto nejspíš také zůstává svobodná. Je to moderní žena, snaží se působit mile a je nerada někomu cokoliv dlužná. Zdá se, že je o trochu majetnější než Pavel (soudě podle lepšího auta, i když ho má vypůjčené). Přestože miluje nezávislost, nesnáší pozdní příchody. Daniela je však velmi cílevědomá a touží po spravedlnosti.

Daniela, jak sama zmiňuje, byla odmala vedena k průměrnosti, k tomu nevybočovat z davu ostatních, nechovat se nijak nápadně. Navzdory prožívanému strachu v dětství a raném mládí se snaží tento postoj změnit, pracovat na sobě a nebát se jít za svým cílem.

Vnímání postavy Daniely se v průběhu čtení změní radikálním způsobem. Nejdříve se jeví jako průměrná žena z města, přiměřeně zvědavá a svéhlavá. Pak jako

žena neúprosně jdoucí za svým cílem a nakonec jako žena, která je schopna zradit. Nezakryje přitom však ani svou křehkou a citlivou dívčí duši. Postava Daniely tvoří protipól vytrvalé a tvrdošíjné bojovnice za „zjednaní spravedlnosti“ a zároveň křehké dívčí duše.

Při zpětném pohledu na Danielu lze říci, že jde spíš o postavu-hypotézu. Čtenář totiž do poslední chvíle netuší, kým Daniela vlastně je, co se za ní skrývá a jakou má motivaci, protože je tato postava záměrně vysvětlená jen částečně.

6. 4. Rozálie Zandlová

Rozálie je postava velmi rozporuplná a nedourčená. Zprvu vůbec nevíme, zda je ještě naživu nebo ne. Později se dozvídáme, že jde o skutečně žijící třiaosmdesátiletou stařenu. Nosí bílé vlasy sčesané dozadu z vráscitého čela, staromódní kostým, punčochy a omšelou kabelku. Chodí o francouzské holi. Její mluva charakterizuje její věk i dialekt: „*Nesmím to povědít.*“ (Hájíček, 2009, s. 169)

Rozálie je většinu děje fyzicky nepřítomna a je tak charakterizována především skrze ostatní vesničany. Z vyprávění různých osob, které vypovídají o poměrech na vsi, je zřejmé, že zamlada to byla vesnická kráska a ohromný idol a tahoun tehdejších mladých děvčat. Tato vesnická kráska má za sebou ale velmi tvrdý život na statku a na poli. Měla také mnoho nápadníků. Ať už jim podléhala, nebo je od sebe odháněla, dostala se kvůli tomu na vsi samozřejmě do řečí a problémů. Čtenář o ní ví snad od druhé kapitoly, setkává se s ní ale až v předposlední kapitole. Na svůj věk je bystrá i svéhlavá, ve vesnici neoblíbená. Je to postava naprosto fatální, ale také velmi nešťastná.

Rozálie má nemanželského syna Francka, otcem je zřejmě Kubach, který se k němu nikdy nepřihlásil. Syn je asi tak šedesátník, momentálně je starostou v některé vesnici na Vysočině. Rozálie je autorkou klíčového dopisu, je patrné, že také stála o jakousi formu spravedlnosti.

6. 5. Šrámek

V románu Šrámek představuje rovněž velmi záhadnou a nejasnou osobu. Může to být asi tak padesátník, má růžové tváře a tlustší paže, při prvním setkání na sobě má široké šle přes bílou košili. Pracoval jako šéf stavebního střediska a po revoluci se osamostatnil. Přesto, že o něm moc nevíme, zdá se, že Šrámek je vychytralec, naléhá

a nedá se odbýt. Aktivně se vyskytuje jen v první kapitole, pak jen v několika málo telefonických rozhovorech, na konci románu už ani telefon nezvedá.

Také není jasné, odkud se bere. Daniela přiznává, že se s ním zná, ale více zůstává čtenáři skryto. Souvislosti a důvody (možná politické nebo vztahové) si můžeme jen domýšlet. Proto je nasnadě, že se taktéž jedná o postavu-hypotézu.

6. 6. Kennedy

Kennedy je zhruba padesátiletý vesničan, který se živí jako řidič autobusu. Přezdívku Kennedy si vysloužil především díky svým brýlím připomínajícím amerického prezidenta. Jeho pravé jméno neznáme. Kamarádí se Pavlem, znají se už déle. Má dost zvědavou povahu, vyzvídá kdejaké drby a na Pavlovi hlavně novinky o Daniele a jejich vztahu. Chová se spíš trochu přízemně a povrchně (práce je práce, radí Pavlovi, ať bere peníze a neřeší, co se za tím skrývá), za to ale velmi přirozeně. Je to typ vesničana, který má práci, zajde rád na pivo a má vcelku dobré vztahy se sousedy, ale víc ho příliš nezajímá.

6. 7. Další postavy

Petrásková je stařena, která se stará o hřbitov v Tomašicích. Ve vesnici je přezdívána „babice Petrásková,“ křestní jméno se čtenář nedozví. Petrásková nepůsobí moc sdílně, komunikuje velmi úsečně (především s cizími lidmi jako je Pavel), přitom je ve vesnici považována za největší místní drbnu, která ví přesně, co se kde šustne. Podle slov místní mládeže mluví snad nejsprostěji z celé vesnice, také se chová protivně. Petrásková proto působí jako záporná postava, která zároveň nenávidí Rozálii Zandlovou.

Václav Markyta působil kdysi jako místní kronikář. V jeho kronikách se projevil vliv komunistické ideologie, kterou byl zmanipulován. Je to postava, která už je po smrti, charakterizují ho jeho kroniky.

Jeho syn Josef Markyta je notorický alkoholik, skutečnost vnímá jaksí napůl. Vlastní otcovy kroniky.

Andrea je Pavlova bývalá žena a umělkyně pocházející z Brna. Mají spolu syna Hynka. Vyráběla keramiku, kterou chtěli s Pavlem prodávat na trzích, ale nevyšlo to. Za doby manželství byla místními považována za naplaveninu - slečinku z města. V příběhu přímo nevystupuje, pouze v Pavlových myšlenkách nebo vyprávění.

Karel Šoucha platí za místního zarytého komunistu, plnicího oddaně zadané úkoly. Může mu být asi kolem sedmdesáti let. V době kolektivizace byl starostou

s pevnou rukou, místními obyvateli nenáviděný tehdy i dnes. S Pavlem jsou to ideologičtí protivníci. Z pohledu Pavlova, ostatních vesničanů i vyznění celé knihy se zařazuje k záporným postavám.

7. Žánrové kontexty

Určit, o jaký žánr se jedná v románu Selský baroko, nebude snadným „oříškem“, protože se zdá, že se zde mísí více žánrů, krom toho záleží i na samotném čtenáři, jak by dílo zařadil. „*Genologická charakteristika konkrétního textu (díla, „oboru“ tvorby) obsahuje v různé míře i prvek subjektivního hodnocení čtenářem/interpretem. Označí-li totéž vyprávění různí lidé např. „legenda“, „pověst“, „hospodská historka“, „báchorka“, „elegie“, „morytát“, „humoreska apod., vyjadřují tím, jaký aspekt textu vnímají jako esteticky relevantní či dominantní.*“ (Peterka, 2007, s. 241) Zařadit dílo k literárnímu druhu a především k žánru není tedy tabulkovou záležitostí, protože záleží na čtenáři, podle kterého aspektu se rozhoduje, na jeho čtenářských zkušenostech a vnímání světa.

Pohnutý, i když zdánlivě zapomenutý příběh z doby kolektivizace není jedinou linií románu. Na jeho pozadí se nám odhaluje Pavlova rodinná minulost a také milostný příběh dvojice, který se však zdá být spíše atraktivním doplněním románu. Pátrání po klíčovém dopise připomíná téměř detektivku, zasazení příběhu do jihočeských vesnic zase venkovský román, téma kolektivizace naznačuje určité generaci svého času opěvovaný budovatelský román.

Čtenáře by možná napadlo román zařadit k historickým pro jeho dějinné souvislosti, úryvky z kronik a několik datací. Ve velkém množství (epických) děl se však mísí více žánrů, jak již bylo řečeno a navíc samotné žánry také nemají zcela stabilní definici. „*(...) u epiky převládá vývoj divergentní, provázený množstvím nových tvarů (...)*“ (Mocná, Peterka, 2004, str. 8) Žánry tedy mají svou dynamiku, předchůdce, zrod, vzkvět a zase úpadek.

7. 1. Odlišnost od budovatelského románu

Slovní spojení budovatelský román každému čtenáři dnes evokuje zřejmě dávno zapomenutou minulost, jde o něco podobného jako román s oslavou kolektivizace vesnic v padesátých letech. „*Typ společenského románu ilustrující komunistický mýtus o realizaci beztrždní společnosti prostřednictvím nekompromisního boje a kolektivní práce.*“ (Mocná, Peterka, 2004, str. 68)

Tento žánr je stěžejní a prestižní žánr socialistického realismu, založen je na tendenční rozporuplnosti obrazu skutečnosti a na upřednostňování výchovných funkcí literatury před funkcemi ostatními. Jako žánr se ustavil nejprve v sovětské literatuře v průběhu 20. a na počátku 30. let 20. století, původně v kontextu s modernistickými a avantgardními literárními proudy. V Čechách vzniká tento typ románu až po únoru 1948 a to převzetím soudobého tvarově konzervativního a ideologicky zjednodušeného žánrového modelu ze sovětské literatury. Mezi první nejznámější československé budovatelské romány se řadí *Nástup* Václava Řezáče a *Cesta otevřená* od Aleny Bernáškové.

Hlavním tématem budovatelského románu je „zákonitá“ revoluční přeměna tzv. starého řádu v řád nový a zrod nového člověka. Tento příběh je zasazen do konkrétního prostředí průmyslového závodu, stavby, obce nebo vesnického hospodářství. Příběh, který zpestřují schematické zápletky, vrcholí šťastným koncem, jenž spočívá v odhalení úkladů a potrestání protagonistů buržoazního světa, v překonání pracovních překážek a úspěšném splnění budovatelského úkolu. Jedním z hlavních pilířů budovatelského románu je ideologická mytizace reality. Postavy jsou jednoznačně definovány. Sociologický prostor se člení do generační opozice rodiče – děti a podle opozice město – vesnice. Spektrum lidských typů není příliš široké: kladný hrdina – vůdce kolektivu – je vzorem komunistického přístupu k životu (proletář, komunistický funkcionář), záporným hrdinou je hlava protisocialistických sil, zákeřný individualista, kapitalista, velkostatkář, typický přímý nepřítel socialismu je katolický kněz. Častými motivy budovatelského románu bývají zemědělské stroje, které symbolizují kromě práce také mír a sepětí venkova s městem.

Jiří Hájíček napsal román *Selský baroko* v roce 2005 – na zrodu 21. století, vypráví však o minulosti z pohledu současného bádání mladého genealoga, který se zabývá minulostí několika jihočeských vesnic. Tento (a nejen tento) retrospektivní přístup vede čtenáře k zamyšlení, jak a kam dílo zařadit a otevírá palčivé otázky kolektivizace vesnice. Prvky budovatelského románu jsou už díky tématu, které román nahlíží, nepřehlédnutelné, protože celý případ, kterým se zabývá, se odehrává především v padesátých letech 20. století a to právě na vesnicích. Avšak o radosti z kolektivizace vesnice, o její oslavě a víry v ní v souvislosti s tímto románem skutečně hovořit nemůžeme.

I když je hlavním tématem kolektivizace vesnice, Hájíček se však rozhodně nesnaží o jakousi chabou napodobeninu budovatelského románu, nýbrž o radikální

dekonstrukci tohoto žánru. Tvrdá realita, kterou román odhaluje, důrazně demonstruje autorův viditelný odpor k praktikám totalitní moci v padesátých letech vůči takzvaným kulakům (sedlákům vlastnícím více než 15 hektarů pole) a soukromému vlastnictví. Celý příběh vyznívá díky už skoro promlčené epizodě s udavačským dopisem jednoznačně kriticky vůči komunistickým pohlavárům padesátých let, narušuje a rozbourává tenkrát silně rozšířený mýtus o budování vesnice, o zemědělské prosperitě skrze kolektivní práci jakožto jediné záruce prosperity. Román naopak otevírá špatně zahojené rány z dob komunistických praktik na českých vesnicích v padesátých letech. Krom toho zakončení románu nemá prvky šťastného ani jednoznačného konce a nekomunističtí protagonisté nejsou pranýřováni jako ti špatní a nejsou pro výstrahu výchovně poučeni ani potrestáni, jako by tomu bylo u budovatelského románu. Ani postavy románu nejsou striktně a na první pohled viditelně rozděleny na kladné a záporné, jak by to budovatelský román vyžadoval.

Naopak – svým vyzněním román uvádí čtenáře v rozpaky, je totiž záměrně postaven nejednoznačně. Ani jedna strana (na jedné straně mince Rozálie Zandlová a Pavel a na druhé Daniela a Šrámek) totiž nemá v ruce rozdané karty a jednoznačné argumenty, které by si čtenář mohl ověřit, i když Pavel i Daniela se na konci románu triumfují, protože každý je přesvědčen o své neotřesitelné pravdě. Avšak je ponecháno čtenáři, co si z tohoto příběhu odnese, na čí stranu se postaví, čemu uvěří a jaké otázky si odvodí pro svou čtenářskou zkušenost a případně které si odnese do svého života, což by budovatelský román taktéž neumožňoval.

Záležitostí čtenáře je poznání toho, aby si uvědomil, že jen těžko lze rozklíčovat více než padesát let starý příběh, jehož následky nesou jak místní obyvatelé, tak potomci vesničanů, kteří událostí byli zasaženi, dodnes a který je v nich silně zakořeněn. Osud není lhostejný nikomu z hlavních zúčastněných a všichni jsou jím určitým dílem zasaženi (ať už ti tehdejší nebo ti, co to zažívají zprostředkovaně až dnes: Pavel, Daniela). Pavel jakožto zkušený genealog, který si je jistý svým výsledkem bádání, nechce poškodit už velmi starou paní Zandlovou, jejíž verzi uvěřil, Daniela jakožto vnučka zničeného sedláka Jakuba Jirchy poškozeného kvůli dopisu Rozálie Zandlové je naopak přesvědčena o nekalosti jejích (Rozáliných) úmyslů, jež chce schovat za nevinné argumenty a touží po spravedlnosti a potrestání viníků. Hájíček tedy svým románem roztránil ideologický mýtus o kolektivizaci vesnice a její blahosklonné oslavě.

7. 2. Odlišnost od venkovského románu

„*Románový žánr spatřující ve venkovu zdroje lidské autenticity*“ (Mocná, Peterka, str. 672)

Základním východiskem venkovského románu je návrat k tradičním základům a hodnotám lidské existence. Je velmi konzervativní, polemickou reakcí na technologizaci a dynamismus moderní civilizace. Vyjadřuje potřebu řádu hodnot, stability a kontinuity. Venkov v podobě tradiční zemědělské obce, samoty uprostřed přírody či menšího města zobrazuje jako eticky, noeticky i esteticky významný prostor. Obraz lidských aktivit, citů a vášní vybízí k reflexi smyslu života. Venkovský román má úzký vztah zejména k mýtu nebo k idyle. Směřuje k normotvorné idealizaci, uskutečňované zejména prostřednictvím nevšedních jedinců, nadaných přirozenou houževnatostí, mravní zásadovostí a duchovním hledačstvím (mytizace rolníka, postavy „blouznivců“, „nemodlenců“ a snílků). Zřejmá je i tendence k symbolickému zvýrazňování prostoru, posilovaná lyrizací popisných partií, zvýraznění cyklického času, zvláště markantní v románové kronice. Je protikladem typicky městského románu sociálního.

Do žánru venkovského románu by dílo mohlo zapadat zejména díky svému prostoru, ve kterém se převážně odehrává. Co však už nesedí, je idyla života na vesnici, kterou tento román postrádá a zároveň neposkytuje tradiční hodnotové zázemí, které je ve venkovském románu zakořeněno. Selský baroko tento žánr posouvá a aktualizuje. Přizpůsobuje ho myšlení dnešních lidí na venkově a obecně vzato i lidí 21. století, zobrazuje negativní stránky uzavřenosti vesnice. Manuální práce už neskýtá radost z úrody a záruku lepší budoucnosti. Ani omylem román nezobrazuje venkovský lid jako lidi čisté, neposkvřené a zproštěné syrové anonymity města. Hájíčkovi venkovští lidé se nedrží tradičních hodnot, jako jsou dobré vztahy v rodině, upřímné city a vášně, dobrosrdečnost, víra v Boha, vztah k půdě, slavení venkovských tradic. Jsou spíše nositeli strachu z KSČ, nenávisti z dosud nezahojených ran z doby kolektivizace, z nedůvěry mezi sebou, kterou určitě kolektivizace do lidí zasela nebo ji alespoň zásadním způsobem podpořila. KSČ vydala výnos o likvidaci sedláků s větší rozlohou půdy a o jejich vystěhování, a to zdaleka nebylo všechno: „*Sedláci, označení režimem za kulaky, totiž zažívali bezprávi, které jsme si zvykli spojovat s etnickými čistkami a válkou: komunistický aparát je okradl o veškerý majetek, zavíral do táborů nucených*

práci a vyháněl z domovů.“ (http://www.lidovky.cz/soumrak-selskeho-stavu-0vb-zpravy-domov.aspx?c=A071112_110848_In_bezpravi_bat)

Tito lidé si zažili své, netvoří je prototypy klasické vesnice (dobrosrdečný, avšak přísně spravedlivý kněz, důsledný pan učitel, babka kořenářka, která dovede vyléčit skoro každý neduh, apod.), ale setkáváme se jednak s lidmi staršími: z výboru, který tvořili sami komunisté a jeden lidovec, starou sprostě mluvící ženou Petráskovou, která chodí zalévat květiny na hřbitově, alkoholikem Markytou, paní Lánovou, která dokonce prodává chalupu, ale také s lidmi mladšími: prodavačka v koloniálu, s párem Míša Šouchová a Petr.... Hlavatkovými syny a samozřejmě s Pavlem a Danielou. Tito zástupci mladší generace se o minulost buď příliš nezajímají (Hlavatkovi, Míša Šouchová atd.), anebo se jí snaží porozumět skrze svou rodinu (Daniela) a skrze několikahodinové bádání v archivech a kronikách a skrze setkávání se s lidmi, kteří padesátá léta pamatují a jsou ochotni o nich vyprávět (Pavel).

Propast mezi generacemi je naprosto pochopitelná: lidé, kteří kolektivizaci zažili na vlastní kůži, jsou jí velmi ovlivněni a tato zkušenost jako komplexní zážitek je nepřenosná. Mladá generace se může snažit rozumět, naslouchat, shromažďovat informace z různých zdrojů, ale stejně nebude moci všechno obsáhnout a pochopit jako celek. Vidí, že padesátá léta zanechala následky (příliš) hluboké, ale pokud jim sami „svědkové“ dobře nerozumí nebo nechtějí vše říct v úplnosti, jak by to mohly pojmout generace následující? Venkovský život zde v románu absolutně boří představu ideálního života na vsi.

7. 3. Žánrové zařazení

Kromě zmíněných žánrů se nabízí ještě kriminální příběh. Nabádají nás k tomu zprvu nenápadné detektivní prvky, zvolna stoupající napětí, bádání po sice časově odestátých, avšak stále až k neuvěření do morku kostí živých záležitostech. Tento aspekt je ale poněkud v pozadí, protože se jedná o obyčejnou zakázku, hlavní postava není detektiv ani výsledek není pro kriminální příběh jaksi uspokojujivý – nenašli jsme jasného viníka, „*Hájiček zde vystihuje problematičnost morálního hodnocení té doby, respektive odsudku konkrétní osoby (Zandlové) jako jednoznačného viníka. Zůstává otázkou, kdo byl vlastně obětí a kdo viníkem.*“ (Fialová, 2013, s. 476)

Žánr románu Selský baroko má spíše více společného s budovatelským románem, alespoň co se týče tématu (nucená kolektivizace je patrná jak v zápisech v kronikách, tak z vyprávění místních lidí). Román, jak už jsme si řekli, však nesměruje k výchovné

funkci (nemá nás poučovat, že srp a kladivo, společné vlastnictví jsou základním kamenem prosperity zemědělství a zároveň klíčem ke šťastnému a bezstarostnému životu v míru). Rovněž nemáme vůbec jasno v kladných a záporných (příp. kolísajících) postavách. Budovatelský román je tedy spíše prostředkem, který svým způsobem Hájíček roztříštil, zůstalo z něho pouze téma kolektivizace. Jako hlavní nebo samostatný žánr bychom ho mohli vyloučit.

Taktéž co se týče venkovského románu, zapadá nám do něj pouze zařazení drtivé většiny děje do vesnického prostředí. Zdánlivá idyla a harmonické vztahy jsou ale románem důkladně vyvráceny.

Mnohem více se však zdá, že Selský baroko je především o vztazích mezi lidmi (kolektivizací samozřejmě poznamenaných) a o odhalování tajemství, které se v té dané době utvořilo. Utkvělá představa o srdečných vztazích na vsi je rozmetána dlouholetou nenávisť mezi lidmi. Přiklonili bychom se tedy spíše k názoru, že jde o společenskokritický román s tajemstvím.

V žánru vidíme tedy propojení kritiky lidí na vesnici, která by se dala vztáhnout na českou společnost obecně, odhalování jakéhosi tajemství s dopisem a zároveň traumatu socializace padesátých let na českých vesnicích. Jako prostředek si Hájíček zvolil dekonstrukci budovatelského a idylizujícího venkovského románu. Tato snaha o historickou reflexi situace českých vesnic v padesátých letech je dosud na českém literárním poli zatím vcelku výjimečná, a proto také velmi oceňovaná.

8. Poetika vyprávění

Autor si zvolil pro své vyprávění příběhu chronologický postup. Jednotlivé příběhy – často pouze vložené do odstavců – se samozřejmě vzhledem ke své povaze vztahují k minulosti, Pavel sám hodně vzpomíná a analyzuje i svou minulost, ale vyprávění samo je chronologicky přehledné. Vypravěčem je protagonista románu, tudíž vypráví v ich-formě. Je to vypravěč, který není vševědoucí, protože je součástí příběhu. Jedná se o osobního vypravěče, který má zároveň pozici hlavního hrdiny. Dalo by se říct, že čtenář téměř vidí hlavnímu hrdinovi Pavlovi do hlavy a celý příběh pozoruje z jeho pozice. Proto je také vnímání celého příběhu silně subjektivní. Z hlediska narativního postupu se Hájíček drží tradičního, což znamená, že striktně odděluje řeč vypravěče a řeč postav uvozovkami. V románu se střídají dialogy, popisy událostí, úryvky z kronik i vnitřní řeči hlavní postavy.

Tempo vyprávění je poměrně svižné, ale spíše možná průměrně rychlé. U Pavlových vnitřních monologů se tempo zdánlivě mírní, nevíme, jak dlouho ve skutečnosti trvají. Při popisu okolního prostředí se tempo stává až téměř pomalé. „*Do okna badatelný ťukal déšť jako nehty, co tlučou do skleněné tabule. Jako mé studené prsty, kterými jsem obracel listy ve složce-*“ (Hájíček, 2009, s. 159)

Z hlediska druhu řeči je převládající vyprávěcí formou ich-forma, protože vypráví hlavní postava a upozorňuje na to čtenáře už v první větě románu. v knize je hojně zastoupen dialog, jenž se střídá s Pavlovými vnitřními monology. Dialog většinou vede Pavel s někým (většinou s Danielou nebo některým pamětníkem, se kterým se setkal za účelem svého bádání).

8. 1. Incipit a explicit

Román začíná vnitřním monologem Pavla: „*Proboha, zase tenhle nešťastnej kout, jenom jsem si tak povzdechnul pro sebe.*“ (Hájíček, 2009, s. 7). Celé vyprávění začíná lehkým zděšením vypravěče, jenž se vrací na místo, které už přece jen zná a které v něm vzbuzuje jisté obavy. Tato věta už anticipuje, že příběh, který čtenáře čeká, bude nějakým způsobem nepříjemný, složitý anebo nešťastný. A také naznačuje, že příběh nebude strohý ani okázalý, že ke čtenáři bude vypravěč hovořit obecnou srozumitelnou češtinou.

Zato explicit – odsazený text v poslední kapitole na konci zhruba dvě strany dlouhý – je jasným ukončením. Ukončením Pavlovy „exkurze“ v těchto jihočeských vesnicích a odcizením se nejen od vesnice Tomašice, ve které se Pavel nachází a ze které je vyháněn protivným člověkem, ale i od ostatních sousedních vesnic, jejich obyvatel a jejich příběhů. Mladý ostrý hlas: „*Cos tady šmíroval!?! Hajzle!!!*“ a úplně poslední věta románu „*Přidal jsem do kroku a už jsem se neotočil.*“ (obojí Hájíček, 2009, s. 206) velmi příhodně svědčí o „tlusté čáře“ za celou záležitostí. Pavel si naposledy „vychutná“ povahu a tíhu příběhů vesnických lidí a je mu jasné, že tento případ, byť stále nedořešený, bude muset opustit. Tito lidé ho stejně nebudou brát jako sobě rovného, protože je „naplavenina“ odjinud a zároveň „příliš mladá krev“ na to, aby se pletl mezi starousedlíky a něco tu chtěl zkoumat.

Incipit a explicit spolu výrazně korespondují, protože naznačují jednak složitost a nemožnost pochopení tvrdého života na vesnici, zejména pokud ho tam sami neprožili (a o to drsnějšího v padesátých letech), a jednak neochotu sdílet svůj osud s druhými, kteří pocházejí odjinud. Explicit také ukazuje, že konflikty vykonstruovaných procesů

padesátých let, nedořešené otázky i povahy lidí se nevyhnutelně přenáší na další generaci (na Pavla křičel mladý hlas, a tedy žádný „zatvrzelý stařík“). Důkazem toho je mladý hlas, od kterého bychom možná očekávali mírnější přístup, vitalitu, energii a větší důvěřivost než od hlasu staršího, u kterého bychom možná spíše pochopili větší nedůvěru nabytou negativními zkušenostmi z prožité minulosti.

Hájíček se projevuje umem vyprávět s určitou lehkostí, blízkou nenáročnému čtenáři, od ní neoddělitelnou poutavostí i autenticitou. Autenticitu vyprávění sledujeme například u vyprávění paní Hermové (dcery pana Mařánka) o vystěhování její sedlácké rodiny s odváděním kravky: *„Tatínek u toho našťestí nebyl, nevím, jak by se s tím srovnal, ale maminka na ně vyběhla, nebijte tu naši kravku, a oni jí řekli, mlčte, ta už není vaše...“* (Hájíček, 2009, s. 85). Srozumitelnost a lehkost vyprávění se střídá s elipsami: *„Lehce naplesnivělá vůně, prach a stárnoucí papír. Ovanul mě pocit smutku, závrtné beznaděje. A najednou jsem byl na chvíli zpátky v tom žhavém létě, sám na kopci jako vesnický blázen, s větrem, co s sebou nosí vůně, které hladí. Já, knihomol, šedá myš ze sklepení archivů, jsem vzpomínal na slunce...“* (Hájíček, 2009 s. 159). Tento úryvek v sobě nese jistou sebeidentifikaci - vypravěč se stylizuje do knihomola a blázna na kopci. Odkrývá tak svou duši romantika, který miluje přírodu i prostředí vesnice a zároveň lásku k napsaným dochovaným textům. U Pavla se projevuje také tendence k určité nostalgii, když vzpomíná na parné léto.

Sám Pavel je dobrým vypravěčem příběhů, kterými se zabývá. Dokáže Danielu zaujmout, i když sám při posledním rozhovoru s ní tvrdí, že těmi řečmi utíkal před sebou samým i před Danielou. Nevypráví nikdy příliš dlouho, většinou se odmlčí a čeká na Danielinu reakci a pak pokračuje: *„Prostě toho února napadlo hodně sněhu, (...) farář se nedostal za svejma ovečkama, ani ony za ním. Když konečně přišla obleva nebo někdo proházal cestu, farář tam vyrazil a pokřtil všechny narozené děti, chápete? Všechno to pokřtil na jednu hromadu a napsal jim tam všem jedno datum a hotovo. Některému z těch nemluvnat už mohlo bejt i pár měsíců. Koho to tehdy zajímalo, nějaký datum narození? Lidi měli jiný starosti.“* (Hájíček, 2009, s. 34). Pavlovi se daří udržet pozornost posluchače, protože hovoří relativně krátce a také vyžaduje jakoukoliv reakci posluchače, která ho buď přiměje pokračovat, nebo naopak odradí. Používá řečnické otázky (*Chápete?* nebo *Koho to tehdy zajímalo?*) Nerad by hovořil jen tak naprázdno do zdi. Dále používá nespisovné tvary a hovorový jazyk.

8. 2. Kompozice

Selský baroko je členěno na patnáct různě obsáhlých kapitol na 208 stranách. Delší kapitoly jsou často odděleny ještě třemi hvězdičkami, aby čtenář zaznamenal změnu prostředí, scény. V názvech kapitol se objevuje kromě češtiny i němčina (Kind einer Dirne), angličtina (The River of Vltava) a latina (Dies mortis), což jsou jazyky, které souvisejí s rodopisným zkoumáním a které jsou zmíněné v románu. Kapitoly mají buď název protagonistický (Rozálie Zandlová; Kennedy; Blázen na kopci; Kind einer Dirne), místní (Tomašice, Černá Hůrka, Smrčí; Psí kuchyně; Palác Flora; Čp. 11), objektový (Dopisy; The River of Vltava; Tomašické zvony; Nálezy v krajině; Ohlasy na Rozálii Zandlovou) nebo symbolický (Dies mortis; Pokrevenství). Jednotlivé kapitoly začínají obecným konstatováním (*Mistra Karáska zase rozbolely nohy*. Hájiček, 2009, s. 63), přímou Danielinou řečí („*Pojedeme mým autem*“, Hájiček, 2009, s. 73), v jednom případě dokonce nevětnou konstrukcí (*Z mobilního telefonu pořád stejná písnička*. Hájiček, 2009, s. 189) nebo nejčastěji konstatováním v první osobě (*Mobil mi zazvonil cestou z archivu*. Hájiček, 2009, s. 153). Text na sebe celkem plynule a pochopitelným způsobem navazuje, přesto čtenář potřebuje trochu koncentrace, aby se v textu orientoval, protože každá kapitola začíná na jiném místě a v jiné situaci, než předchozí kapitola skončila. Děj má pevnou syžetovou linii. Většina románu probíhá poklidně, příběh sleduje zdánlivě přirozeným způsobem pátrání po dopise s menšími odbočkami a vedlejšími příběhy. V kontrastu s tím začíná děj v posledních třech kapitolách prudce gradovat, a čtenář tak napjatě očekává rozuzlení případu s dopisem.

8. 3. Strategie psaní

Hájiček volí několik strategií, aby čtenáře přilákal a udržel si je až do konce a zároveň, aby nezmařil a ani nesnížil svůj záměr otevřít aktuální otázky i pro dnešní dobu, jejichž alespoň částečné zodpovězení je dost složité. Jednou ze strategií je volba hlavní postavy. Je jí mladý genealog na volné noze - dnešní moderní zaměstnání – který navíc přijel mezi vesničany, od kterých vyžaduje výpovědi ohledně už starých záležitostí.

Další velmi podstatnou strategií je detektivní bádání hlavního hrdiny a zvyšující se postupně poodhalované napětí. Pozorný čtenář se vcelku dobře v Pavlových myšlenkových pochodech a systematických postupech při práci orientuje. Tuto strategii považují za nejúspěšnější, protože se domnívám, že je přiměřená, ale jistá gradace děje nedovolí čtenáři knihu odložit, protože nutně chce vědět, jak příběh dopadl.

Na pozadí Pavlova bádání, čtenář zároveň sleduje vývoj Pavlova vztahu s Danielou, čtenář je napínán a téměř bez hnutí sleduje jeho vývoj. Dovedu si představit, že pro některé čtenáře může být sledování tohoto kvazimilostného vztahu hlavní a možná i jedinou motivací pro četbu. Pokud je to opravdu motivace jediná, bude čtenář pravděpodobně zklamán, nebo možná překvapen, jaké obrátky a hlavně směr tento vztah na konci románu nabral. Tento rádobý milostný vztah výtečně doplňuje příběh s udavačským dopisem, i když tato souvislost je zřejmá až po přečtení skoro celého románu. Tyto dvě linie se celkem pravidelně střídají, obě gradují, až se ke konci spojí nečekaným způsobem, který ohromí snad každého čtenáře. Udržet čtenáře v napětí – to patří určitě mezi Hájičkovy silné stránky.

9. Jazyk

Hájičkův jazyk je sice srozumitelný a blízký i dnešnímu mladému čtenáři, nedá se však říci, že by směřoval k populárnosti až banálnosti vyjadřování. V románu se střídá poetický jazyk s jazykem dialogů s ještě odlišným jazykem úryvků z kronik a matrik. V dialozích používá nespisovnou češtinu (převozníkovy ženy), mimo dialogy však pozorujeme většinou spisovné koncovky. Jazyk neoplývá košatostí ani zdlouhavostí, nýbrž působí svěže a u popisů okolí až nostalgicky. Jak již bylo řečeno, Selský baroko je psáno ich-formou. Autor střídá nerozvitá souvětí a jednoduché věty. Jazyk má jednoduchou syntax, hojně využívá elips. Autor píše hovorovým a lidovým jazykem: „(...) *Míša se usmála a šermovala mi před očima rukama, prsty ukazovala nějaká čísla, měla už taky slušně naváto*“. (Hájiček, 2009, s. 102)

Přesto se ale podařilo Hájičkovi sestavit neotřelé a fungující slovní obraty, slovní spojení a metafory. Vytříbený jazyk potvrzují například tyto pasáže: „*červené tašky v moři klasů barvy zašlého zlata*“ nebo „*touha jako horkost šla od země, brala s sebou chmýří trav, stvoly a vůni bylin*“ (Hájiček, 2009, s. 69). Dialogy jsou vystavěny jednodušeji a jasněji než hojné vnitřní řeči spisovatele a popisy jeho pocitů nebo krajiny. Vypravěč si dokáže s jazykem vyhrát: „*Černé sluneční brýle jí ukradly kus obličej*.“ (Hájiček, 2009, s. 73).

„*Hájiček si v románu Selský baroko zachovává svůj specifický autorský rukopis, pro který je typická určitá lyrická nota, stylistická neokázalost, klidný rytmus děje, všednodenní témata, ale také introspekce, která se promítá i do popisu prostředí především krajiny, ve které se děj příběhu odehrává.*“ (Fialová, 2014, s. 478) Hájiček

jakožto romanopisec tedy kombinuje lyrické pasáže, které se vztahují především ke krajině, s realistickým líčením všedních událostí.

Z hlediska času jednoznačně převládá minulý čas, například: „*Ujistil jsem ho, že mu to věřím.*“ Nebo: „*Zaplatil jsem mu další pivo.*“ (Hájíček, 2009, obojí s. 102). Úryvky z matrik a jiných starších listin mají administrativní povahu a proto jsou to nevětné konstrukce: „*Koncem ledna vzati do vazby v Českých Budějovicích tito soukromí zemědělci (...).*“ (Hájíček, 2009, s. 143). v zápisech z kronik se občas vyskytuje prezens historický: „*Práce na „Jirchovně“ se nyní provádí společně, ale není dostatek pracovních sil.*“ (Hájíček, 2009, s. 144).

Hájíček tedy naplňuje oba póly jazyka a to jak jeho kultivovanost a místy i metaforičnost, tak jeho moderní podobu skrze hovorová slova a nespisovné koncovky. Krom toho je jazykově velmi vybavený, dokáže odhadnout délku i moment jazykově lehce složitějších a barvitějších pasáží.

10. Interpretace

10. 1. Tázání po autorské intenci

O Hájíčkově románu *Selský baroko* se nedá říci, že by vyzníval nějak agitačně nebo manipulativně. Žánr budovatelského románu už jsme také vyloučili. Románu však nemůžeme upřít antikomunistické zaměření, určitou snahu o boření mýtu. Po přečtení je čtenář možná spíš na vážkách a neví, co si má vlastně myslet. Někoho možná román zklame svým nejasným koncem, kde není vyhraněné „dobro“ ani „zlo“. Jaký byl tedy autorův záměr, pokud vůbec nějaký byl? Dokážeme odhadnout, jaké stanovisko zaujímá sám autor? O co se Jiří Hájíček v románu snažil? Které otázky se pokusil nastínit? Ukazuje příběh spíše vítězství záště nebo pravdy? Před jaké životní otázky nás román staví? Dají se chyby z minulosti aplikovat na chyby, kterých se dopouštíme dnes?

10. 1. 1. Moc minulosti

První otázka, která pravděpodobně čtenáře napadne, bude ta, jak velkou moc má nad lidmi minulost. Může ovlivnit i několik generací? Hájíček se pokusil otevřít otázku, jak se člověk nechá minulostí ovlivnit a jak následky minulosti přetrvávají po generace. Přibližuje situaci v dnešní době, ve které jde o dědictví – majetek nebo peníze, které chce člověk mermomocí získat. Ukazuje příbuzenské vztahy, co všechno je člověk ochoten udělat pro „zjednání spravedlnosti“, peníze nebo pomstu. Jak se dědictví

spojené s hrůzami kolektivizace přenáší z generace na generaci, jak ovlivňuje vztahy v rodině, což se týká zejména oblastí, do kterých v určitém období zasahovala politická moc. Venkovské prostředí, vzato obecně, je prostředí, ve kterém jsou lidé úžeji spjati s ostatními (také s půdou, kterou obdělávají) než ve městě, vědí o druhých kde co – někdy si takzvaně až moc vidí do talířů – což se projevuje jak větší vnitřní sevřeností a autonomií vsi, tak různými klepy, až nenávisť a závistí. Zvlášť důsledky kolektivizace se netýkají pouze generace, kterou přímo zastihla, ale vcelku pochopitelně i jejich děti a vnoučata, protože ztracený majetek, vystěhování, (špatná pověst) a hlavně pocit křivdy a obrovské nespravedlnosti může provázet více generací. Potomci lidí zasažených kolektivizací na vlastní kůži cítí, co se stalo, jak to cítíme v případě Daniely. Hájíček se snažil tuto otázku otevřít z jiné stránky a přiblížit ji dnešní generaci mladých lidí.

10. 1. 2. Objektivní pravda

Paradox románu spatřujeme v Pavlově krutém zjištění, že i po vybadání všech možných informací i po vyslechnutí spousty lidí, stejně není schopen celou záležitost jednoznačně uzavřít. Hájíček chtěl dnešnímu čtenáři vyvrátit zakořeněné klišé: „Čím víc toho člověk ví, tím víc je vzdělanější a moudřejší“. V postavě Pavla naopak poznáváme, že čím více toho zjistil a co vypátral, tím víc je zmatenější a tím více se do celé nepříjemné události zamotává. Celou záležitost by nejraději uzavřel, ale v té chvíli už to nejde. Odpověď na otázku, zda existuje jednoznačné řešení a pravda, naznačuje autor v poslední kapitole v dialogu Daniely a Pavla, z něhož vyplývá, že každý „zažil“ či „vypátral“ svou pravdu, o které je přesvědčen. Jak by celá událost proběhla nebýt dopisu, to už jsou jen domněnky. Hájíček tedy víceméně odpovídá, že pravda a skutečnost jsou velmi relativní pojmy.

10. 2. Obecnější témata románu

10. 2. 1. Křivda

Mezi témata patří určitě křivda a vyrovnání se s ní. Křivda, která se udála vinou násilné a nemilosrdné kolektivizace. Křivdu cítí hlavně Daniela. Je přesvědčena, že nebýt udavačského dopisu Zandlové unikl by její děda kolektivizaci a rodina by o majetek a domov nepřišla. Navíc cítí křivdu v tom, že dopis byl napsán kvůli Kubachovi (otci Francka) a nikoliv Jirchovi (o němž nevíme, že by měl něco společného se Zandlovou, něčím jí vadil apod.), takže „trest“ drsného vystěhování a zabavení majetku dostal spíš kvůli Kubachovi (i když karbanili společně). I to může Daniela vnímat jako křivdu.

Křivdu na své rodině vnímá Daniela v podstatě celý svůj život skrze výchovu, o čemž byla řeč už u postavy Daniely. Daniela se chce tohoto pocitu křivdy a strachu zbavit a proto se celým případem tolik zabývá a neváhá ani moment přivést na mizinu původkyni dopisu, když na ni „natrefí“, aby zjednala spravedlnost ve svém podání. Pavel zase pocítuje křivdu a velkou zradu z Danieliny strany, když tajně okopírovala dopis a další dokumenty z jeho složky a později „ve jménu své pravdy“ zveřejnila. Pavel se cítí zrazen a rozhořčen, ale po zjištění důvodů Danielina jednání, zmírní, a sám se diví, jaký spád celá záležitost nabrala. Pavel se také vyrovnává s křivdou, které se podle jeho názoru dopustila rodina jeho bratra na Andree – Pavlově bývalé manželce. Zvláště svému bratrovi Vlastovi (a společnému bydlení s jeho rodinou) přičítá částečný podíl na rozpadu jeho manželství. Dodnes se mu nedaří se s bratrem dohodnout a tato záležitost je dodnes stále velmi nelibým tématem. Tuto křivdu bychom považovali za relativní, protože je možné, že zde jde pouze o nedorozumění.

V románu se tedy setkáváme se dvěma druhy křivd: křivdy už málem zapomenuté a křivdy z nedávné doby. Tyto dva druhy se střetávají, protože co bylo před padesáti lety nahlíženo jako běžná praxe, dnes můžeme vnímat jako velmi bolestnou křivdu.

10. 2. 2. Odpuštění

Jako druhé velmi podstatné téma vidím odpuštění. Je vůbec možno po tolika letech odpustit? Odpustit dnes už stařeně, která tvrdí, že chce jen chránit svého syna a tím tedy nepřimo i sebe? Lze vymazat minulost a na věc pohlížet pouze ze současného hlediska? Na toto téma nahlízejí Daniela i Pavel rozdílně. Zatímco Daniela odpuštění nepřipouští a touží po zjednání spravedlnosti ze své pozice „poškozené“, Pavel upřednostňuje odpouštět a jednat s ohledem na věk „viníka“. Velmi se mu zamlouvá postava pana Mařánka: „*Tenhle hospodář, kterej se nejdřív málem udřel, aby splnil nesmyslný dodávky, pak ho ONV stejně označila za vesnickýho boháče, tak ten po letech jednou řek farářovi: Nedonutili mě nenávidět. Chápete? Tohle je pro mě ten příběh (...) On všem odpustil. To mě fascinuje.*“ (Hájíček, 2009, s. 158).

Pavel tedy skrze postavu Mařánka přijímá spíše možnost odpuštění a určitou pokoru. Uznává, že by člověk měl být poslušný a snažit se vyhovět režimu a když to nevyjde, odpustit lidem, kteří činí bezpráví a zachovat si alespoň čisté srdce. Daniela se mu za Mařánkuv postoj posmívá (nazývá ho bohabojným Mařánkem) a spíš zastává postoj tvrdšího řešení a potrestání viníků.

10. 2. 3. Vina

Je tu i otázka viny, kterou můžeme označit za spornou. Je vinna pouze Rozálie Zandlová, nebo pouze politická moc, která sedláky stejně chtěla zničit a vystrnadit a udavačský dopis si vzala jako záminku? Dá se odhadnout, jestli by tři zmínění sedláci byli vyhnáni a zbaveni veškerého majetku nebýt Rozáliina dopisu? Na tyto otázky asi nikdy nedostaneme jednoznačnou odpověď. Podle Pavla a jeho znalostí této historie by byli tito tři sedláci zničeni i bez dopisu – kvůli akci „Kulak“. Ve vnitřním monologu říká jakoby Daniele: „*Kdybys o tom měla tušení, věděla bys, že tvůj děda by stejně podlehl, našli by si jinou záminku, Šoucha dostal v přípisu z okresu jasně na srozuměnou: Do konce roku 1952 budou pro obce Smrčí, Černá a Tomašice vypracovány seznamy kulaků a plán jejich likvidace. LIKVIDACE. A Šoucha příkazy shora plnil svědomitě.*“ (Hájíček, 2009, s. 201) Nebo je tu vina pouze Kubacha, který opustil těhotnou Rozálii? Nebo Daniely, protože „šťourá“ do událostí lidí o dvě generace starší a dělá tak zle ještě více, než je třeba? Možná se shodneme, že jak Rozálie, tak Kubach, Daniela, případně Pavel (byť k této situaci přišel jako slepý k houslím) jsou určitými hybateli děje, asi nebudou hlavními viníky. Základní vina padá na vedení KSČ, které samozřejmě kolektivizaci způsobilo. Otázkou však zůstává, zda Rozáliin dopis likvidaci sedláků „pouze“ urychlil nebo zda se jí ještě mohli nějak ubránit.

10. 2. 4. Vliv politické moci na mezilidské vztahy

Jako čtvrté téma se vybarvuje zasahování politické moci do mezilidských vztahů. Je děsivé, když si uvědomíme, že moc pronikala nejen do vztahů lidí na vesnici, ale i do intimních mezilidských vztahů, dokázala rozbořit ty křehčí a „udělat v nich paseku“ na několik desítek let dopředu. Komu a čemu se dá po půl století vůbec věřit? Datům v notebooku? Kronikám, které často podléhaly režimu, nebo z nichž některé i chybějí? Nebo snad výpovědím starších lidí?

Můžeme se jen dohadovat, nakolik režim ovlivnil Kubacha, když opustil těhotnou Rozálii. Roli v tom může hrát spíše povaha, než zásah ze shora. Ale co například vztah zatvrzelého komunisty Karla Šouchy a ostatních lidí, kteří režimu příliš nefandili? Jak je vidět, v některých případech politická moc sehrála svou velkou roli v době komunismu. Generace, která ovšem tento režim nezažila, třídní nesnášenlivost už tak nepocítuje. Je to dobře vidět na postavách Míшы Šouchové (vnučky Karla Šouchy) a Petra Sládka (vnuka taktéž perzekvovaného sedláka).

10. 3. Klíčové a dokreslující postavy románu

Když se zamýšlíme nad podstatnými postavami příběhu, nesmíme opomenout ty, které sehrávají klíčovou roli právě pro děj románu. Kdo dokázal nejvíce překvapit nebo posunout děj? Jako první se nabízí postava Daniely a na druhém místě pak postava Rozálie Zandlové. Obě nebyly jistě těmi, za které byly ostatními považovány, nebo alespoň ne tak jednoznačně. Celý příběh by pozbýval smyslu, kdyby jím čtenář neprocházel spolu s hlavním vypravěčem a protagonistou zároveň – s Pavlem.

Z románu výrazně vystupuje postava Daniely, která je přítomna téměř po celou dobu vyprávění. Ze sympatické blondýny, která si do Třeboně přijela zdánlivě jen tak pro radost sestavit rodokmen ze strany své matky, se navzdory prvotní nenápadnosti a dojmu vedlejší postavy vyklube vychytralý člověk, který si získá Pavlovu důvěru, a který sleduje především také jiný záměr – zjednat po letech konečně trochu spravedlnosti za svého dědu Jirchu. Je otázkou, a Hájíček jí zcela nezodpověděl, zda Daniela pouze byla „nastrčená“ - zda její hlavní pohnutkou bylo získání udavačského dopisu a proto jela do Třeboně pod záminkou matčina rodokmenu, nebo jestli se skutečně o Pavlově bádání dozvěděla až na místě náhodou. Každopádně postava Daniely figuruje v příběhu nejvýrazněji, protože čtenáře nejvíce překvapí. Po dlouhou dobu románu se však zdá, jak už bylo řečeno, že do jižních Čech přijela jen na rekreaci, sestavit rodokmen své matky a užít si jihočeské pohody. Když však zjišťujeme, že Pavlovi sebrala ze složky dopis, okopírovala ho a uveřejnila spolu s denuncujícím článkem v novinách, začínáme Danielu vnímat záporně jako zrádkyni. Avšak později, při zjištění důvodů, spojitostí a pohnutek, ji čtenář alespoň částečně chápe a už ji nemůže jednoznačně odsoudit. Může být vnímána jako člověk, který se pouze snaží najít úplnou pravdu o své rodině nebo se čtenář může přiklonit k zápornějšímu hodnocení a setrvat u označení zrádkyně.

Za určitým způsobem podstatnou (a zároveň záhadnou) postavu bychom označili Šrámka, který objednávku na dopis vyvolal a zařídil tak rozvinutí celého pátrání. Není vůbec jasné, odkud se vzal a jaký zájem má na zakázce. Ke konci románu se pouze dozvídáme, že se zná s Danielou. Spojitost mezi jím a Danielou je nejasná, můžeme si domýšlet, že to mohou být komplici předem domluveni nebo vzdálení příbuzní, kteří drží v této věci pospolu. Šrámek se jeví jako nejzáhadnější postava románu, protože okolnosti zůstávají ve velké míře nevysvětleny. Postava Šrámka nás kloní k názoru, že

záměr Daniely byl dopředu alespoň z části promyšlený, že objevení se obou ve stejnou dobu i v jižních Čechách na klíčovém místě není zcela náhodné.

Pozornost celého příběhu je soustředěna především na záhadnou osobu – Rozálii Zandlovou. Tato postava je klíčová už proto, že jakožto autorka hledaného rozporuplně hodnoceného dopisu sehrává roli staré osoby, o které se většina postav domnívá, že už nežije. Nejprve se o ní hovoří skrze Kennedyho, který zjišťuje informace o jejím synovi, poté Pavel nalézá přes padesát let starý dopis podepsaný jejím jménem. O něco později píše Pavlovi sama dopis, ve kterém naléhá, ať Pavel zanechá pátrání po dávném dopise, protože to poškodí jejího syna. A na konci přijíždí z daleké Vysočiny samotná staříčká Rozálie osobně si s Pavlem promluvit. I když je jím ujištěna, že on celou záležitost odkládá a uzavírá, příběh nekončí.

Pavla bychom mohli zařadit někde mezi klíčové a dokreslující postavy. Je to postava, která čtenáře provází celým příběhem a snaží se rozplést klubíčko vztahů. Jakožto vypravěč a zároveň postava badatele odjinud se pokouší proniknout k jádru věci a zprostředkovává tak čtenáři své myšlenky, prožitky a postupy bádání. „*Má sumu dat, evidentních souvislostí, ale jako by nevěděl, co s nimi. Bezradně je přehazuje, doplňuje, obíhá inkriminovaná místa (...)*“ (<http://www.czechlit.cz/cz/kniha/selsky-baroko-cz/>). Byť má v sobě i okolí spoustu nejasností a pochybností, dalo by se říci, že Pavel Straňanský je taktéž klíčová postava, už skrze své povolání, protože bez jeho intence by se příběh vůbec nerozvinul.

Pak jsou postavy, které pro děj nehrají až tolik klíčovou roli, nicméně nahrávají badateli Pavlovi, protože mu po malých krůčcích pomáhají dostat se k jádru tajemství. Mezi takové postavy patří Kennedy (který má kontakty s jinými řidiči a leccos se od nich o Rozálii a jejím synovi dozví), dále stařena Petrásková (ta sem tam utrousí poznámku, která se stává stopou pro Pavlovo další pátrání) a také Václav Markyta, který schovává dobové kroniky.

Ostatní postavy bychom už mohli považovat za čistě dokreslující, tím se myslí syn Hynek, bývalá žena Andrea, bratr Vlasta se švagrovou Vladkou, bratři Hlavatkovi a také mistr Karásek (u něhož Pavel bydlí). Tyto postavy ilustrují a naznačují buď vesnické prostředí, nebo Pavlovy příbuzenské vztahy.

10. 4. Východiska otázek románu

Při analýze knihy je dobré si uvědomit, zda autor otázky, které načrtnul, přímo zodpověděl nebo čtenář hledá odpověď mezi řádky. Anebo odpovědi vůbec nenalézá.

Naznačuje autor východiska? Napovídá, jak se může Pavel dostat ze své překerní situace? Zda má vše, co zjistil, brát pouze jako pracovní záležitost nebo zda má utéci? Jak lze zabránit pomstě po padesáti letech?

Hájíček popisuje celkem podrobně Pavlovo počínání, které však čtenáři odpovědi na tyto otázky příliš nenaznačuje. Neposkytuje východisko, sám neví, jak by mohl najít schůdné řešení přijatelné pro všechny strany. Každý čtenář si odpověď musí nalézt sám. Myslím, že to byl jeden z hlavních Hájíčkových záměrů – vytvořit dílo, předvést postavy v situacích, které byť dobře promyšleny, nenaznačují, kudy z takovéto ven, jak se dobrat pravdy. Ukazuje to například na postavě Pavla. Ten se celým případem velmi pečlivě zaobíral, sehnal veškeré dostupné i méně dostupné materiály, rozmlouval se všemi možnými lidmi, nějakou dobu bydlel i v blízkém okolí a dokonce mu vše, jak se domníval, výborně do sebe zapadalo. Do toho všeho ale přišla Daniela, která mu jeho výsledky bádání rozbořila jako hrad z karet.

Čtenář sám by měl zapátrat v své paměti a svědomí, jestli náhodou přeci jen nemá i ze svých vztahů (především příbuzenských) podobné zkušenosti, které prostě nejdou rozřešit. Člověk se nemůže dobrat „pravdy“, ani po letech nenalézá řešení, a neví, jak z kruhu ven. Musí se smířit s tím, že na některé otázky svého života (které by velmi nutně chtěl mít uzavřené) odpověď nenalezne. Hájíček zde natukává otázku, zda je vůbec nějaká obecná pravda, nebo zda je to věc pouze úhlu pohledu. Může vůbec člověk – i když je třeba genealog – rozluštit pravdu, rozsoudit, co jak bylo a proč, soudit lidi a to po více než padesáti letech? A to, přestože má všechny možné prameny, svědectví mnoha lidí? Hájíček naznačuje, že není lehké vše odpustit, taktéž je nepřijmout nebo zapomenout. Každá postava má svůj osobní příběh a své řešení.

10. 5. Návrtné motivy

V knize Selský baroko také nelze přehlédnout návratné motivy, které celý román hojně prostupují. Nápadně se opakují motivy notebooku, kroniky, tísňe a dopisu, jež společně naznačují, že se v románu bude řešit něco záhadného a dosud nevysvětleného. Notebook spolu s tajemným dopisem a v kontrastu se selektivní lidskou pamětí slibují napětí a nastiňují charakter detektivky nebo alespoň pátrání po něčem skrytém a možná dávno zapomenutém.

10. 5. 1. Notebook

Notebook vnímáme dnes už jako běžnou součást našeho života, těžko si lze představit, že by dnešní pracující člověk byl schopen delší dobu fungovat bez notebooku (nebo počítače). S touto vymožeností počítáme, spoléháme se, že za nás některé úkony vykoná, připomene úkoly a leccos si pamatuje. Pro Pavla a jeho práci genealoga je notebook naprosto nezbytná součást, ve které jsou uložena snad opravdu veškerá data, scany z archivů, databáze a korespondence. Je to snad jediná věc, kterou Pavel nosí stále u sebe a opatruje ji. (Na důkaz této důležitosti, chce Pavel svému synu Hynkovi věnovat svou databázi – pavučinu vztahů několika jihočeských vesnic uloženou v notebooku.) Data uschovaná v notebooku se často považují za neomylná, přestože jsou dílem jednak více lidí, které je tam ukládali a dílem systému a operací, kterým běžný uživatel většinou nerozumí. Později se však ukazuje, že ačkoliv Pavlovi události i databáze do sebe perfektně zapadají a vše se zdá jasné, není jeho notebook všemohoucí. Chybí zde totiž lidský, byť jen velmi subjektivní, faktor.

Pokud vedle notebooku postavíme lidskou paměť, můžeme porovnávat. Lidská paměť je samozřejmě více selektivní, některé události vytěsňuje, některé naopak zdůrazní, což záleží na pozici, povaze a psychice daného člověka (věku, zkušenostech a toho co zažil), zato však nechá na povrch vyplout záležitosti, pocity a zkušenosti, které notebook nemá ani potenciál zachytit. A pochopitelně je omezena délkou jednotlivého lidského života (i když některé věci si člověk pamatuje z vyprávění, ale to už je zprostředkované). Zdaleka ne vše se dá získat z archivů, databází a kronik a naopak spoleh na tyto vymoženosti může mávnutím proutku zbořit jediná výpověď člověka, který událost zažil na vlastní kůži. V knize dokonce dochází k naprosté kolizi mezi notebookem a pamětí, přičemž se jednotlivé události a výpovědi nejen nedoplňují, ale úplně si protičeří. v kontrastu s notebookem se v románu objevuje motiv kroniky.

10. 5. 2. Kronika

Kronika, ač se to v dnešním přetechnizovaném světě nezdá, zase naznačuje tradiční a veledůležitou formu zaznamenávání událostí vesnice lidskou rukou. Dříve bylo velkou ctí mít na starost kroniku vsi nebo města, v nichž člověk vyrůstal. I když dnes už to jen stěží dokážeme pochopit, byla kronika něčím, jako je dnes pro nás mobil, foťák, elektronická korespondence a kamera dohromady. Psaly se do ní hlavně zprávy o lidech (o narozeních a úmrtích, o křtech a svatbách, pohřbech), případně o vedení vesnice, politických událostech, o farářích a podstatných osobách obce. Zaznamenávaly se i

přírodní záležitosti (žně, povodně, kolik se čeho urodilo apod.), které velmi ovlivňovaly obživu místních obyvatel, zachovávaly se taktéž důležité dopisy, vyznamenání obce a listiny.

V dobách nesvobody, jako tomu bylo v padesátých i pozdějších letech, bylo pochopitelně kronik ideologicky zneužíváno, byly svěřeny do rukou občanů poplatných režimu (nebo se tak alespoň byli nuceni tvářit), kteří pravdivé informace museli zamlčovat a psali ve prospěch režimu. Člověk se tedy při čtení těchto oficiálních kronik nedozvěděl realitu, to, co se na vsi skutečně dělo, zato se však dozvěděl o neustálém vzkvétání vesnice díky blahodárné kolektivní práci v JZD a přiučil se styl zkosnatělých frází vyhovujícím režimu. Takto je v románu vykreslen kronikář Václav Markyta, u něhož došlo nejspíš k úplnému zmanipulování režimem, a psal už potom tímto způsobem dobrovolně.

10. 5. 3. Tíseň

Tíseň je motiv, který se často objevuje u Pavla a jeho emocionálního prožívání. Prožívá ji, když je v kontaktu se Šrámkem a vůbec s jeho zakázkou „*Polykal jsem naprázdno a vzpomínal na dálku nad polem tam u nás, na vodu a stín. Ale chvíle byla žhavá teď, palčivý moment, kdy jsem seděl vedle něho a on mě tlačil svým horkým nepříjemným stínem někam, kam jsem nechtěl ani za nic.*“ (Hájíček, str. 8-9). Pavlova tíseň také souvisí s Danielou. I když to je trochu odlišný druh tísně: *Vešel jsem dovnitř za Danielou. Dřevo bylo dávno bez mízy, vysušené teplým větrem (...). Danieliny vlasy zářily ve světelných čarách, sluneční svit se cpal škvírami mezi prkny a vůně suché trávy ve vzduchu, magický okamžik rozehrál tu jemnou hru uvnitř... Musel jsem najednou ven, nešlo to, stát v tom stísněném prostoru spolu s ní.* (Hájíček, s. 69)

Tíseň je často spojená s horkem. Je to jakási předzvěst, že se bude dít něco nepříjemného. Po odeznění napjaté situace nebo odchodu osoby, u které Pavel tuší jakoukoliv spojitost se zakázkou, nastává úleva, jako například, když Daniela říká Pavlovi, že ho někdo v archivu hledal: „*Jmenoval se Šrámek?*“ *zeptal jsem se nezúčastněně. Trochu se mi rozbušilo srdce. Nepříjemný pocit kolem žaludku. „Ne, nějaký Eliáš.“ (...)* *Trochu se mi ulevilo. Podobně jako když ta stařena ze hřbitova zmizela mezi chalupami.* (Hájíček, 2009, s. 15).

10. 5. 4. Dopis

Naprosto zásadní je motiv dopisu. Čtenář už od počátku od Šrámků ví, že potřebuje nějaký dopis, který má Pavel Straňanský nalézt a Pavel má dopisu plnou hlavu celou

dobu. Poprvé o dopisu uslyšíme od pana Šrámka hned na druhé straně knihy: „*Říkám, je to dopis. Někde tam je, to víme. Možná je dokladů víc. (...)*“ (Hájíček, 2009 str. 8).

Sám také obdrží velmi zneklidňující dopis a ještě více je pro Pavla zneklidňující jeho autorka – Rozálie Zandlová. Dopisu obecně připomíná většinou běžnou korespondenci, nějaké oznámení, administrativní záležitost. V Hájíčkově románu však zvěstuje zprvu neurčité tajemství, ticho před bouří, něco, co Pavel sám nechce ani vědět, protože tuší, že informace, kterou z dopisu zjistí, nebude nijak lichotivá. Dopis Pavlovi předznamenává veliké dilema, se kterým je nucen se nějak poprat.

Dopis, jakožto motiv naprosto klíčový, je zdrojem napětí v románu a pátrání po něm je ilustrováno ve dvou rovinách: Linie Pavlova vede od neznámé příčiny k dopisu a pak k samotné osobě Rozálie Zandlové, zatímco Danielina linie pramení z dobře známé příčiny (rodinná traumatická minulost) přes osobu Zandlové až k dopisu (který se jí podaří získat). Nad tím vším nějak figuruje osoba Šrámka, o němž víme, že zakázku zadal a má nějaké konexe s Danielou. (*schéma 2*). Pak je také zajímavé dvojí využití stejného dopisu s padesátiletým odstupem tenkrát jakožto obrana pisatelky, zjednáni si spravedlnosti pro sebe a svou rodinu a nyní jako prostředek vyhrožování téže pisatelce a její rodině. (*taktéž schéma 2*).

Motiv tajemného dopisu se objevuje také v románu *Milostný dopis klínovým písmem* od Tomáše Zmeškala. Tajemný dopis nebyl nikam zaslán, nýbrž schován a navíc zašifrován. Spojujícím faktorem pro dopis v *Selském baroku* a v *Milostném dopisu klínovým písmem* je zásah politického režimu do osobních mezilidských vztahů, který působí trvalé následky v podobě nenávisti nebo úplnému odcizení. V případě Zmeškalova dopisu šlo o pokus o usmíření po mnoha letech. Hlavní rozdíl v dopisech obou románů vězí v tom, že ve Zmeškalově románu nebyl rozluštěný dopis kvůli smrti doručen adresátce, tato šance na jakékoli „vysvětlení“ nebo dokonce usmíření tedy propadla. Na rozdíl od *Selského baroka*, se v *Milostném dopise* setkáváme s tímto motivem až ke konci románu.

V románu Milana Kundery – *v Žertu* – se rovněž setkáváme s osudným motivem dopisu. Student Ludvík Jahn pošle své dívce Markétě na stranické shromáždění pohled s textem: „*Optimismus je opium lidstva! Zdravý duch páchne blbostí! Ať žije Trockij!*“ (Kundera, 2007, s. 18). Tyto věty se stanou důvodem k vyloučení Ludvíka z komunistické strany i ze školy. Společným průnikem pro motiv dopisu v *Žertu* a v *Selském baroku* jsou nechtěné důsledky, které pisatelé dopisů neočekávali, a naprosto odlišné pochopení třetích stran (v případě *Žertu* straníci, kteří si text četli a v případě

Selskýho baroka krom straníků i ostatní vesničané, kteří si obsah dopisu vyložili po svém). V obou případech do děje tedy zasahoval komunistický režim.

10. 5. 5. Další motivy

V románu lze objevit i další vedlejší typické motivy, jako je například kulak, hřbitov nebo badatelna. Kulak je klíčové slovo pro celou kolektivizaci, v kapitole *Dies mortis* si Pavel ve slovnících zjišťuje, jaké všechny významy toto slovo může mít. Slovo je definováno různě, v padesátých letech je tento pojem ujal jako označení pro vesnického sedláka, který vlastní více než 15 hektarů polí (a kterého je třeba zlikvidovat). Motiv hřbitova se velmi opakuje, především v souvislosti pravidelných návštěv paní Petráskové a Pavla, který se ji snaží dostihnout a získat informace o Rozálii Zandlové. A konečně se také setkáváme s motivem badatelny – Pavlova pracoviště v Třeboni. Zde dochází k prvnímu kontaktu Pavla s Danielou a také Pavla se Šrámkem (před treboňským archivem). V badatelně na nás přímo dýchají staré listiny a zatuchlé knížky. Naposled se s badatelnou setkáváme při návštěvě Rozálie Zandlové (ve stejnojmenné kapitole).

11. Vlastní čtenářská zkušenost

Když jsem poprvé četla tento román, přemýšlela jsem, jak je možné, že autor narozen v 60. letech dokáže takto detailně a věrohodně psát o událostech, které sám neprožil a o práci genealoga, kterou sám nikdy nezastával. Kladla jsem si také otázku, z jakého důvodu to vlastně vypráví. Věděla jsem pouze, že prostředí jižních Čech je mu blízké, protože z něj pochází. Po přečtení věnování knihy mi bylo jasnější, že když otec Jiřího Hájíčka sám zažil kolektivizaci a přišel o čtyřiařicetihektarové pole, bude i jeho synovi toto téma bližší. Cítil tedy Jiří Hájíček, že už nastal čas, kdy je třeba se s tímto traumatem vyrovnat? A pokud ano, cítil to za sebe a svou rodinu, nebo za všechny, kteří si těmito neblahými událostmi museli projít?

Co se týče otázky práce genealoga, z rozhovoru s Jiřím Hájíčkem (<http://www.klubknihomolu.cz/53795/s-jirim-hajickem-o-inspiraci-venkovem>) vyplynulo, že se na sepsání románu důkladně odborně připravoval i tím, že práci genealoga nějaký čas vykonával. Asi jako všechny čtenáře Selskýho baroka mě ohromilo překvapivé vyústění knihy, které jsem vůbec nečekala a totiž, že Daniela, která je celou dobu s Pavlem, má zájem na získání dopisu (a také se jí to povede), protože chce pomstít svého dědečka Jakuba Jirchu. Až zpětně jsem si v knize hledala

indikátory, které by k tomuto vyústění mohly vést. Mnoho jsem jich nenašla, přesto se dají některé náznaky zmínit.

Například uvedu skutečnost, že navzdory tomu, že snad u všech podstatných osob románu známe celé jméno, u klíčové postavy Daniely (a Kennedyho, u něhož to zřejmě nemá žádnou specifickou funkci – možná už kvůli tomu, že má přezdívku, která se zdá být už dostatečně identifikující) tomu tak není. O Daniele není známo, že by někdy byla vdaná a dokonce sama tvrdí, že chce být nezávislá a svobodná. I když do Třeboně přijela sestavovat rodokmen své matky, na konci románu zjišťujeme, že ten sahal pouze do roku 1620, a to znamená, že se Pavel k jejím bližším osobním údajům ani nemohl dostat. Jakub Jircha byl otcem její matky, což Daniela na konci románu dodává (její matka se za svobodna jmenovala Jirchová). Je tedy jasné, že neuvedení Danielina příjmení bylo autorovým záměrem a určitým prvkem pro Danielinu anonymitu a záhadnost.

Dále se mi vyjasnily důvody výchovy Danieliných rodičů „držení se stranou“ a být průměrná a proč Daniela sama o tom nechtěla mluvit a chovala se, jako by Pavlovo vyprávění o jeho zakázce slyšela poprvé a mlčela vlastně až do samého konce příběhu.

Co se týče vyústění příběhu nebo překvapivých momentů knihy, dalo by se říci, že člověka zas tolik nepřekvapí milostné vyústění dvojice Pavla a Daniely, i když tento vztah už není dále realizovaný. To, co překvapí, je Danielina skrytá snaha o získání dopisu – pod rouškou nezávazného flirtu získává jak informace, tak Pavlovu důvěru (která jí umožňuje i přístup ke složce s dopisem). Daniela tak Pavlovu důvěru zrazuje. Spíše se dalo čekat, že tato dvojice spolu bude držet, že nepůjde proti sobě navzájem. To znamená, že Hájíček striktně nechá oddělenou hlavní dějovou linii a linii vztahu této dvojice jakožto linii příběh pouze zpestřující. Předpokládala jsem, že stopy rozuzlení povedou mimo tuto dvojici. Hájíček toto neudělal, ale propojil tyto dvě linie, což považuji za brilantní výkon, protože tím dosáhl překvapivého momentu, zproblematizování tématu kolektivizace ve spojitosti se vztahy na dané vsi a otevření otázek, které si čtenář může pokusit zodpovědět.

Jako ne zcela povedenou hodnotím předposlední scénu odehrávající se v Praze na Flóře, při které se Pavel a Daniela loučí. Zde mi dialog připadá poněkud rozpačitý, stísněný a celá scéna na mě působí neukončeně. Je otázkou, do jaké míry jsou tyto dialogy záměrné a souvisejí s pokřiveností vztahů mezi ostatními postavami na vsi

s Pavlovým pocitem stísněnosti v odcizeném prostředí města a do jaké míry je autorovým slabším místem dokončení románu.

Avšak úplný závěr líčí Pavlovu noční cestu z Prahy zpět do jižních Čech, kde si chce v Tomašicích prohlédnout pilu Šilhavých, tedy místo, kde se tenkrát scházeli sedláci na karban, místo údajně hlavní pohnutky k napsání dopisu na výbor. Pavel je odsud vyhnán mladým hlasem jako zloděj dříví, aniž by něco provedl. Tento závěr podle mého názoru trefně vystihuje bezmoc, se kterou se potýká nejen Pavel (a to i po uzavření této zakázky), ale i snad každý člověk v konfrontaci s někým, s kým si zkrátka přes všechnu snahu nemůže rozumět. Domnívám se, že tato bezmoc je přesahem nad celým tímto dílem – tedy určitým avízem, že některé události nelze jednoznačně rozluštit nebo ani alespoň smířlivě uzavřít. Je zkrátka třeba se od nich definitivně odstříhnout a nevracet se k nim. I Pavel musí toto přijmout a proto odchází a už se neotočí – chápu to jako jasné gesto ukončení jeho bádání.

Pro základní orientaci ve vztazích postav jsem si sestavila jednoduchá schémata (v příloze). První schéma slouží k základnímu pochopení vztahů mezi postavami, zároveň nám potvrdilo, že klíčovou a tedy nesmazatelnou roli sehrává skutečně Daniela. Středobodem druhého schématu je motiv dopisu. Hlavním impulsem pro pátrání po dopisu je postava Šrámka, která skrze Pavla naléhá na jeho získání (zároveň Pavlovi není zprvu známá motivace). Zato Daniela, která se k pátrání „připleče“, má jasnou motivaci. Zároveň je ve schématu vyobrazeno dvojí použití dopisu v čase.

Témata Selského baroka se mi zdají nosná a při bližším zkoumání velmi aktuální. Oceňuji i neustálé napětí mezi Pavlem a Danielou a nejistotu, jak dopadne podivná zakázka. Perfektní a zároveň překvapující je spojení milostného vztahu a rozřešení tajemství s dopisem. Za nejlépe propracovanou považuji postavu Daniely, která se ukáže jako femme fatale. Líbí se mi zpestření díla skrze netradiční povolání genealoga na volné noze. Napětí, témata, propojení historické události se současností a velmi dobře stravitelná forma románu – to jsou podle mého názoru pilíře, které celé dílo pevně podpírají, dodávají mu přesah, náboj i čtenářstvo.

Jak už bylo výše řečeno, román Selský baroko mě velmi obohatil svým vhledem do tématu kolektivizace na českých vesnicích a také to pro mě byl obrovský zážitek a překvapení s vyústěním děje. Doporučuji ho k přečtení všem, kteří u četby nejen relaxují, ale zároveň se rádi nechají vyprovokovat k přemýšlení nad otázkami, které autor předkládá.

Závěr

V úplném začátku jsem představila autora a zařadila ho do literárně historického kontextu přelomu dvacátého a jednadvacátého století. Připomenula jsem další české autory, kteří v současné době píší různými způsoby o venkově a pro něž je také společná aktualizace venkovské tematiky. Dále byl zmíněn trend demytizace socialismu, která se v české próze objevuje po roce 1989 a zmínila autory, kteří se touto tematikou také zabývali.

Následně jsem se věnovala výkladu titulu románu, přičemž jsem se dostala k tomu, že s jistou dávkou neformálnosti se jedná o titul implicitně lokalizační s tím, že asociace k baroku jakožto architektonickému stylu vyznívají v souvislosti s příběhem protichůdně. Pokračovala jsem kapitolou o prostoru a času vyprávění, ve které jsem zjišťovala důvody pro názvy fiktivních vesnic jižních Čech a pro názvy konkrétních měst. Dospěla jsem k závěru, že tyto neurčité názvy jsou autorovým záměrem nebyt zcela konkrétní a slouží tak doplňkově k „tajemnu“, které prolíná celý příběh.

Stejně tak je fiktivní příběh připomenutý v následujícím úseku práce. Příběh je líčen z pohledu pátrání hlavního hrdiny a především s důrazem na hlavní zápletku s uveřejněným dopisem. Příběh vrcholí klíčovým rozhovorem Daniely a Pavla, který otevřel otázky tápání po pravdě, vyrovnání se s minulostí, a vnáší tak do celého příběhu ještě větší nejistotu, napětí a také rozporuplnost morálního hodnocení postav navzdory doplňujícím „autentickým“ úryvkům z kronik a matrik.

Následující kapitola slouží k analýze postav, nejprve obecné typologii Hájíčkových postav v tomto díle a poté jednotlivým charakteristikám hlavních figur.

V další kapitole byl rozklíčován a vyhraněn žánr tohoto díla. Po prozkoumání a vyloučení budovatelského a venkovského románu jsem došla k závěru, že jde o společenskokritický román s tajemstvím. Zároveň bylo zdůrazněno boření socialistického mýtu a autorovi nebylo upřeno antikomunistické ladění díla.

Při snaze dospět k autorově poetice vyprávění, strategii nenápadných náznaků, které stupňují napětí v románu, jsem zjistila, že cizími jazyky napsané názvy kapitol korespondují s jazyky důležitými pro genealogický výzkum. Dále byla nalezena úzká pocitová souvislost mezi incipitem a explicitem, která zároveň trefně vystihuje ladění celého díla. Oceněn byl rovněž jazyk, který se pohybuje ve dvou rovinách – střídání běžné mluvy a poetického jazyka popisujícího krajinu. Popis přírody přitom často odpovídá Pavlovu vnitřnímu rozpoložení.

Těžištěm práce je interpretace díla, především tedy otázky obracející se k autorovu záměru, obecnějším tématům jako je křivda, vina, moc minulosti nebo odpuštění a návratným motivům. Pozornost je zaměřena také na klíčovou roli postav pro odhalování tajemství. Zde jsem došla k poznání, že hlavní hrdina (a zároveň vypravěč) je spíše zprostředkovatelem příběhu, zatímco zprvu zdánlivě nenápadná postava Daniely se dostává do samého středu dění, stává se z ní osudová protagonistka. V neposlední řadě se také dotazuji po možnosti či nemožnosti morálního odsouzení konkrétních osob. Tato problematika zůstává zčásti otevřena.

Poslední část tvoří má vlastní čtenářská zkušenost a zážitek s tímto románem. V této kapitole hodnotím kladně napětí, poetický popis přírody i velmi trefně zkonstruovaný závěr románu. Polemizuji nad tím, zda je záměrem autora psát scény o městě jakoby stísněným neobratným jazykem, nebo je tato skutečnost autorovým nedostatkem. Rozebírám zde rovněž důvody nekonkrétnosti postavy Daniely – jejíž vývoj je dramatický a nečekaný – jak se mi v průběhu čtení vyjasňovaly.

Jsem přesvědčena, že aktuálnost a přitažlivost díla pro současnou i budoucí generaci spočívá zejména v autorově brilantní schopnosti postupně odhalovat příběh s tajemstvím a zároveň ponechat některá jeho témata částečně otevřená.

Seznam pramenů a literatury

Beletrie

- HÁJÍČEK, Jiří. *Rybí krev*, 1. vyd. Praha: nakl. Host 2012. ISBN 978-80-7294-639-6
- HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*, 3. vyd. nakl. Host, Brno 2009. ISBN 978-80-7294-300-5
- KUNDERA, Milan. *Žert*, 7. Vydání, nakl. Atlantis, Brno 2007, ISBN 978-80-7108-2873
- ZMEŠKAL, Tomáš. *Milostný dopis klínovým písmem*, nakl. Torst, 2008. ISBN: 978-80-7215-349-7

Odborná literatura

- FIALOVÁ, Alena. *v souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*, 1. vyd. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2410-7
- MOCNÁ D., PETERKA J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha a Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*, 3. vyd. Jíloviště: MME Mercury Music & Entertainment s.r.o., 2007. ISBN 978-80-239-9284-7

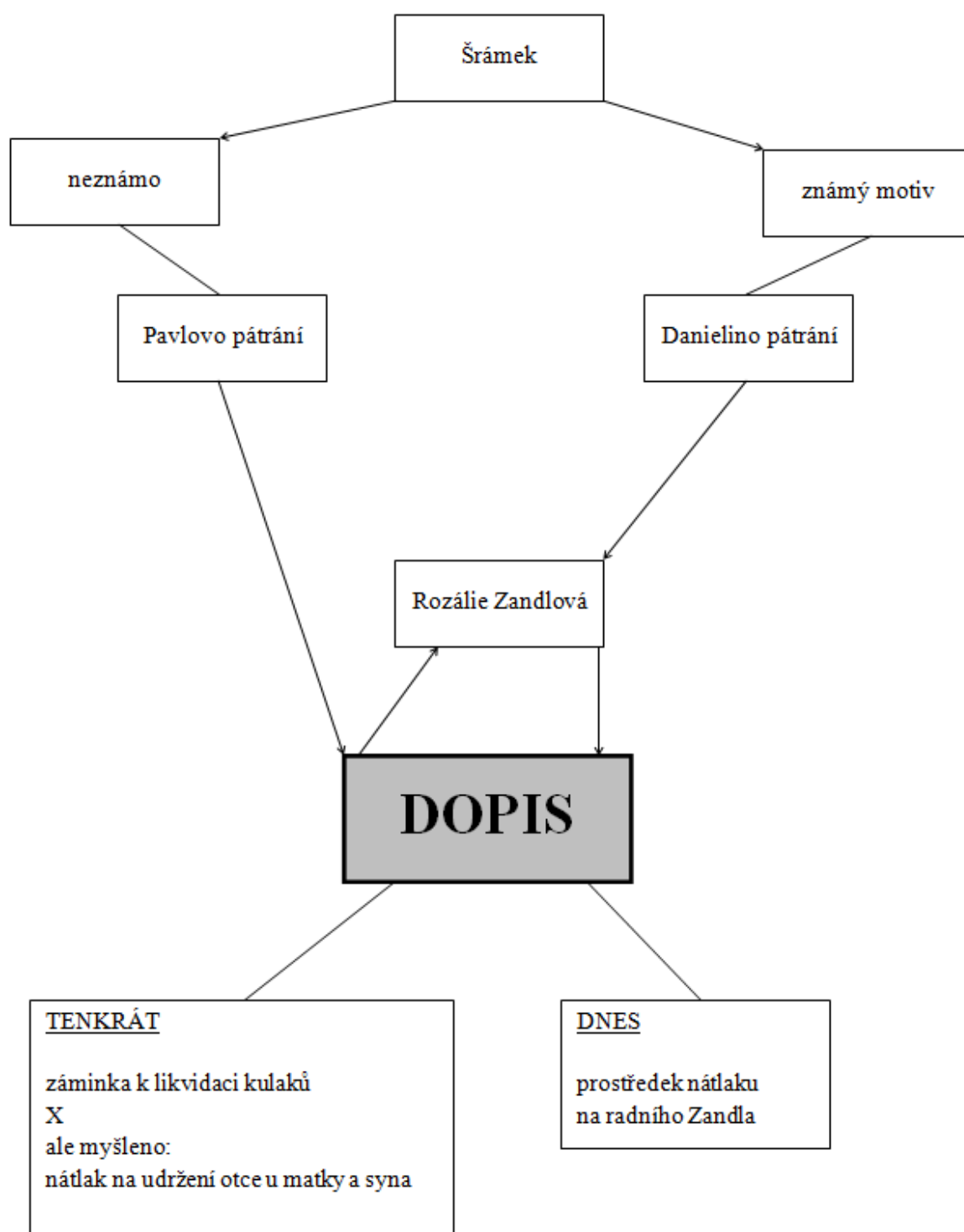
Internet

- http://www.rozhlas.cz/mozaika/literatura/_zprava/navrat-venkova-v-soucasne-ceske-proze-ocima-britskeho-bohemisty--1269186 (staženo 19. 2. 2015)
- http://www.hajicek.info/1_autor.html (staženo 11. 6. 2015)
- http://www.hajicek.info/2_news.html (staženo 9. 7. 2015)
- <http://www.czechlit.cz/nove-knihy/1482-selsky-baroko/> (staženo 2. 4. 2015)

- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/308292320020015-ctenarsky-denik-jiri-hajicek-selsky-baroko/> (staženo 25. 10. 2015)
- <http://www.klubknihomolu.cz/53795/s-jirim-hajickem-o-inspiraci-venkovem/> (staženo 3. 7. 2015)
- <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1338&hl=Ji%C5%99%C3%AD+H%C3%A1j%C3%AD%C4%8Dek+> (staženo 17. 11. 2015)
- http://www.lidovky.cz/soumrak-selskeho-stavu-0vb-/zpravy-domov.aspx?c=A071112_110848_ln_bezpravi_bat (staženo: 27. 11.2015)

Schéma 2: Pátrání

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce

Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				